

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Bc. Tereza Kopalová

Německo po roce 1990 a jeho zapojení jako civilní mocnosti

do mezinárodních vojenských operací

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. Marek Daniel Ph.D., M.A.

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 27. dubna 2016

Tereza Kopalová

Na tomto místě bych chtěla upřímně poděkovat **Doc. Danielu Markovi, Ph.D., M.A.** za odborné vedení, cenné připomínky a rady, které napomohly k vypracování této diplomové práce.

Obsah

| | |
|---|-----------|
| Úvod | 6 |
| 1. Teoretická východiska práce | 15 |
| 1.1. Teorie rolí..... | 15 |
| 1.2. Koncept civilní mocnosti | 19 |
| 2. Právní ukotvení současné německé obranné politiky | 23 |
| 2.1. Ústava Spolkové republiky Německo | 23 |
| 2.2. Směrnice pro obrannou politiku..... | 26 |
| 2.3. Bílá kniha | 29 |
| 2.3.1. Vývoj Bundeswehru v 90. letech | 31 |
| 2.3.2. Současná reforma Bundeswehru a její zhodnocení | 34 |
| 3. Formování německé bezpečnostní a obranné politiky a výzvy s ním spojené po sjednocení SRN v roce 1990 | 36 |
| 3.1. Úvahy o směřování německé bezpečnostní a obranné politiky na mezinárodní úrovni | 36 |
| 3.2. Úvahy o směřování německé bezpečnostní a obranné politiky na vnitrostátní úrovni | 40 |
| 4. Zapojení SRN do mezinárodních vojenských operací..... | 42 |
| 4.1. Pasivní zapojení SRN do mezinárodních vojenských koalicí, pasivní zahraniční bezpečnostní politika..... | 42 |
| 4.1.1. Válka v Perském zálivu | 42 |
| 4.1.2. Válka v Somálsku..... | 44 |
| 4.1.3. Válka v Bosně a Hercegovině | 46 |
| 4.2. Aktivní zapojení Německa do mezinárodních vojenských koalicí, aktivní zahraniční bezpečnostní politika | 50 |
| 4.2.1. Válka v Kosovu | 50 |
| 4.2.2. Válka proti terorismu..... | 52 |
| 4.2.3. Příklad války v Afghánistánu | 54 |
| 5. Zhodnocení role SRN jako civilní mocnosti | 59 |
| 5.1. Zhodnocení zahraničně-politické kultury Německa jako civilní mocnosti z pohledu jiných autorů..... | 59 |
| 5.2. Zhodnocení zahraničně-politické kultury Německa jako civilní mocnosti z hlediska vlastního výzkumu | 60 |
| Závěr | 66 |
| Seznam pramenů a literatury | 72 |

| | |
|---------------------------------------|-----------|
| Prameny..... | 72 |
| Literatura | 73 |
| Seznam použitých zkratek | 81 |
| Abstrakt | 83 |
| Abstract..... | 83 |

Úvod

Představení tématu práce

S koncem studené války dochází k transformaci povahy mezinárodního prostředí. Politické a vojenské napětí mezi oběma bloky pominulo a státy nabyly mylného dojmu, že s koncem hrozby vypuknutí nukleární války nastává období míru a bezpečí ve světě. Opak byl pravdou. Na přelomu 80. a 90. let se rozpoutala vlna revolucí, která měla za následek ukončení komunistické vlády v osmi evropských zemích a vznik patnácti nezávislých států včetně Ruska. Tento náhlý a nekoordinovaný rozpad Sovětského svazu způsobil problémy spojené s plynulým přechodem k demokracii a nárůst regionálních vojenských konfliktů obzvláště v Jugoslávii, Gruzii či jižním Rusku. To s sebou přineslo nové hrozby v podobě nacionalismu a separatismu v zemích a satelitech bývalého východního bloku. Ačkoli se ve své podstatě jednalo o vnitrostátní konflikty, boje se mohly snadno rozšířit i za hranice daného státu a závažně narušit bezpečnost okolních zemí. Bylo tedy zapotřebí přijít s novou bezpečnostní strategií, která by na tyto hrozby efektivně reagovala.

Po rozpadu Varšavského paktu zbyla v Evropě jediná bezpečnostní struktura v podobě NATO, která však na svou novou roli ještě nebyla připravena. Jedním z možných řešení bylo navýšení spolupráce mezi evropskými státy v oblasti politické, ekonomické i vojenské a to skrze restrukturalizaci dosavadních vojenských a bezpečnostních struktur. Státy tak vycházely z předpokladu, že s koncem ideologického rozdělení kontinentu bude i spolupráce mezi státy v oblasti prevence konfliktu efektivnější.

Ojedinělým případem bylo Německo. Na základě *Smlouvy o konečném uspořádání ke vztahu k Německu* (známé také pod názvem *Smlouva 2+4*) došlo ke znovusjednocení Německa 3. října 1990. Podle článku 7 (2) získalo Německo plnou svrchovanost nad svými vnějšími i vnitřními záležitostmi. Tato znovunabytá nezávislost měla za následek živou debatu o směřování německé politiky jak mezi tamní, tak i politickou elitou Západu. Jedna z těchto debat byla zaměřena na německou zahraniční politiku a roli země ve spojeneckých koalicích, obzvláště pak v NATO a Evropské unii.

Díky velikosti a ekonomické síle znovusjednocené země sdíleli Spojenci názor týkající se nutnosti většího zapojení Německa do evropského tak mezinárodního dění.

Tento požadavek vyvolal vnitropolitický rozpor, jakým směrem se bude německá zahraniční a bezpečnostní politika ubírat. Na jedné straně němečtí politici chápali, že je nutné aktivně se účastnit na zahraničních misích a sdílet určitou mezinárodní zodpovědnost spolu s ostatními mocnostmi, avšak ochota k remilitarizaci německých vojenských sil nebyla příliš veliká. Německo chtělo i nadále pokračovat ve své politice multilateralismu, pacifismu, diplomacie a zdrženlivosti při použití vojenské síly. Tento přístup ukázal své slabiny obzvláště při válce v Perském zálivu v roce 1990. Ústava Spolkové republiky (tzv. *Grundgesetz*) zakazovala rozmístění německých jednotek mimo území NATO, což se projevilo i na minimálním zapojení Bundeswehru (ozbrojené síly SRN) do misí pod záštitou Organizace spojených národů. Splnění závazků vůči partnerům se ukázalo jako problematické a poukázalo na nutnost revize německé bezpečnostní a obranné politiky.

Po účasti na spojeneckých operacích v Kuvajtu, Somálsku a Bosně bylo jasné, že v důsledku změny mezinárodního prostředí bude muset Německo akceptovat nutnost zapojení se do vojenských misí po celém světě. Zásadním zlomovým bodem v historii německé obranné politiky byl pak rok 1999, kdy byla zahájena mise NATO v bývalé Jugoslávii (dále jen Jugoslávii) pod názvem *Spojenecká síla*. Je to vůbec poprvé od konce druhé světové války, co se Bundeswehr zapojil do ofenzivní bojové operace namířené proti jiné zemi. Jistý posun byl také viditelný ve vnímání zahraničně-politické identity Německa, které se zapojilo do mise, která proběhla bez souhlasu Rady bezpečnosti OSN za účelem ukončení etnických čistek v Kosovu. Následně se pak podílelo na stabilizační misi NATO KFOR jako druhý největší přispěvatel vojenské síly.

Dalším důležitým milníkem ve formování bezpečnostní politiky Německa byla účast na vojenské misi ISAF v Afghánistánu v roce 2001 a následně pak nesouhlas s invazí do Iráku v roce 2003, kdy se z Německa stává největší oponent této operace. Německo se tímto aktivně zapojuje do mezinárodního dění a svou aktivní participací přichází i s novou strategií v rámci zahraniční a bezpečnostní politiky. V roce 2006 je publikována tzv. *Bílá kniha* (*Weißbuch*) a o pět let později pak *Směrnice pro obrannou politiku* (*Verteidigungspolitischen Richtlinien*). Tyto dokumenty obsahují klíčové priority a zájmy Německa na mezinárodním poli. Dalším důležitým krokem byla restrukturalizace Bundeswehru, jež započala v roce 2011. V současné době se Německo účastní třinácti zahraničních misí na Blízkém východě, v Africe a Středozemním moři.

Cíle práce, hypotéza a výzkumné otázky

Cílem diplomové práce je analyzovat a vysvětlit vývoj a proměny ve vnímání německé zahraniční politiky, tedy konkrétně její obranné politiky po sjednocení v roce 1990. Práce vychází z předpokladu, že po sjednocení země se německá zahraniční politika i nadále řídí konceptem civilní mocnosti. Tímto směrem se země začala ubírat již v 50. letech 20. století za působení prvního německého kancléře Konrada Adenauera, který prosazoval tzv. ‚*Westbindung koncept*‘ zaměřený na silnou prozápadní a prodemokratickou orientaci země spojenou s hlubokou integrací do západních struktur s důrazem na mír, svobodu a jednotu. S konceptem civilní mocnosti je však Německo spojováno poprvé až v roce 1989, kdy s touto myšlenkou přichází německý politolog Hanns Maull. Diplomová práce se tedy snaží o verifikaci či falzifikaci následující teze:

„Konec studené války a sjednocení Německa neměly vliv na jeho zahraničně politickou kulturu civilní mocnosti.“

V rámci tohoto cíle si práce pokládá tři hlavní výzkumné otázky. První výzkumná otázka *„Jak se vyvíjela bezpečnostní politika Německa po roce 1990?“* je důležitá pro pochopení změn ve vnímání role Německa v mezinárodních vztazích po tomto roce. Jak již bylo výše zmíněno, Spolková republika Německo se v říjnu 1990 stává nejlidnatější zemí Evropy s třetí největší ekonomikou na světě. Bylo proto důležité, aby došlo k revizi německé zahraniční politiky obzvláště v období, kdy se svět začal potýkat s novými bezpečnostními hrozbami. Skrze spolupráci v mezinárodních organizacích si Německo uvědomilo své limity a omezené možnosti zapojování se do mezinárodních misí. Dochází k revizi právního systému, stejně tak k restrukturalizaci Bundeswehru, který se až do sjednocení zaměřoval pouze na obranné operace. Avšak i přes toto uvědomění se Německo snažilo o dodržování zásad civilní mocnosti.

Druhá výzkumná otázka *„Jaké je právní uchopení současné německé bezpečnostní politiky ve vztahu k civilní mocnosti?“* si klade za cíl analyzovat německou ústavu a soubor právních nařízení uvedených v dokumentech *Bílá kniha* a *Směrnice pro obrannou politiku*, ze kterých Ministerstvo obrany a Spolková obrana vychází. Na základě rozboru těchto dokumentů je možné vytvořit si představu o současném postoji německé vlády, uvědomit si její bezpečnostní zájmy a priority. Důraz je kladen především na multilateralismus, posílení spolupráce na evropské a transatlantické úrovni, stejně tak včasné a efektivní reagování na mezinárodní hrozby a

dodržování univerzálních hodnot lidských práv, demokracie a právního státu skrze peacekeepingové operace, humanitární mise a finanční pomoc. Zapojení ozbrojených složek do konfliktu je považováno až za krajní prostředek při řešení konfliktů.

V neposlední řadě je důležité věnovat pozornost současnému zapojení Bundeswehru do mezinárodních operací. Jak již bylo naznačeno, válka v Perském zálivu byla prvním milníkem po konci studené války, kdy si Německo uvědomilo limity své zahraniční a bezpečnostní politiky, na které naráželo i v následujících misích na Balkáně a v Somálsku. Až s válkou v Jugoslávii se ozbrojené síly začínají aktivně zapojovat do mezinárodní koalice a mění svou orientaci z defenzivní na ofenzivní. Německo se začíná více zapojovat do diskuze, kdy se staví po boku Francie proti americké nelegálně vedené invazi do Iráku v roce 2003. Nicméně válka v Iráku ukázala, že jsou zde i nadále jisté limity, které je potřeba překonat. V roce 2004 je proto vytvořena think-tanková instituce pod záštitou ministerstva obrany pod názvem *Centrum pro přeměnu Bundeswehru (Zentrum für Transformation der Bundeswehr)*, které bylo v roce 2012 nahrazeno *Plánovacím úřadem Bundeswehru (Planungsamt der Bundeswehr)*. „*Na jakých mezinárodních misích se německý Bundeswehr podílel/podílí a jakou v nich sehrával/sehrává roli?*“. Zodpovězení této otázky je nezbytné pro analýzu německého zapojování a vystupování v mezinárodních bezpečnostních strukturách EU a NATO.

Přínos práce by měl spočívat v objasnění proměn ve vnímání německé zahraničně-politické kultury Německa jako civilní mocnosti. I když existuje veliké množství prací na toto téma, jejich výzkum končí převážně v roce 2003 invazí do Iráku. Jedná se tak o analýzu proměn Německa jako civilní mocnosti bez přihlédnutí k současné podobě mezinárodního prostředí. Cílem diplomové práce je tedy zaměřit se hlavně na současnou podobu německé obranné politiky ve vztahu k hlavním mezinárodním organizacím, a jejímu zapojení v civilních a vojenských misích pod záštitou EU, NATO a OSN.

Za teoretický rámec uplatňuje diplomová práce v rámci výzkumu vědeckou metodu Kalevi J. Hostiho, který v roce 1970 publikuje typologii zaměřenou na koncepci národních rolí. Ve své práci *National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy* se zaměřil na analýzu oficiálních vyjádření politiků ze 72 zemí, na jejímž základě

představil tzv. *koncepti národních rolí*, jež definuje celkem 17 národních rolí, které ve většině případů vysvětlují chování aktérů v mezinárodním prostředí.

Časové, obsahové, geografické vymezení práce

Práce je vymezena obdobím, kdy došlo k sjednocení Německa, tedy říjnem 1990 a současností. S ohledem na vývoj německé obranné politiky jsou za významné milníky v práci považovány roky 1990, 1995, 1999, 2001, 2003, 2006 a 2011. V roce 1990 po sjednocení země a s příchodem války v Perském zálivu, vystupuje Německo poprvé jako nezávislý politický aktér od konce studené války. Jedná se tak o období formování německé zahraniční politiky, během něhož vyvstává řada otázek, jakým směrem se politika bude ubírat. Zda se v rámci koalic zapojit i do ozbrojených konfliktů, či nadále vystupovat jako civilní mocnost kladoucí důraz na diplomacii a mediaci konfliktů skrze nadnárodní instituce. Během tzv. balkánských válek v letech 1995 a 1999 Německo přehodnocuje svou politiku a začíná se postupně zapojovat do vojenských spojeneckých operací za účelem ochrany lidských práv na Balkáně. V reakci na zářijové útoky se země v roce 2001 a 2003 zapojuje do operací zaměřených proti terorismu (např. v Afghánistánu). Zároveň ale také začíná vyvíjet iniciativu a aktivně vyjadřovat své postoje v koalicích jako např. v případě invaze do Iráku v roce 2003. V neposlední řadě pak probíhalo nespočet právních reforem v oblasti německé obranné politiky. Poslední úprava byla zaznamenána v publikaci Bílé knihy z roku 2006. V případě Směrnic pro obrannou politiku se jednalo o rok 2011, který byl také klíčový pro začátek současné reformy Bundeswehru.

Geograficky se práce zaměřuje na Německo s přesahem za hranice státu v souvislosti s rozmístěním německých jednotek ve světě a jejich podílu na ukončených a aktuálně probíhajících operacích konkrétně na území Evropy, Afriky a Blízkého východu. Výzkum práce je však ve své podstatě směřován čistě na Německo, jeho právní řád a rozhodovací politické procesy ve spojitosti s bezpečnostní a obrannou politikou země. Autorka z důvodu obsáhlosti tématu analyzuje pouze obrannou politiku Německa ve vztahu k jeho aliančním partnerům, konkrétně pak zapojení Bundeswehru do výše zmíněných mezinárodních operací. Na základě této analýzy práce hodnotí zahraničně-politickou kulturu Německa jako civilní mocnosti.

Analýza literatury

Teoretická část diplomové práce čerpá poznatky o koncepci národních rolí z článku Kalevi. J. Holstiho *Koncepce národní role ve studiu zahraniční politiky* z roku 1970, ve které byl tento teoretický rámec pro analýzu zahraniční politiky států poprvé představen. Ačkoli byla tato studie vydaná v průběhu studené války, lze ji považovat za stále aktuální. Výzkum Holstiho je postaven na analýze opakujících se vzorců chování, jež jsou podloženy výzkumem oficiálních vyjádření politiků, parlamentních debat, rozhlasových vysílání, tiskových konferencí či úředních sdělení, jež vypovídají o chování států i v dlouhodobém časovém horizontu. Holstiho poznatky jsou obohaceny o výzkumy dalších autorů, kteří na jeho koncept národních rolí bez úprav navazují. Těmi jsou Naomi B. Wish, která ve svém článku *Foreign Policy Makers and Their National Role Conceptions* klasifikuje národní role do sedmi různých oblastí na základě jejich podobností. Jedná se například o členění podle politického statusu země, zapojení země do mezinárodního dění či motivací a oblastí zájmu politických elit. Vladimír Handl v knize *Německo v čele Evropy?: SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny* propojuje koncept národních rolí s praktickými příklady chování státu, konkrétně Německa, v několika oblastech, např. ekonomii, německé integrační politice, energetické bezpečnosti či zahraničně-politické kultuře země. V neposlední řadě je důležité zmínit Ralpa H. Turnera, jenž vymezuje pojem role z hlediska sociologického výzkumu ve své publikaci *Role-taking, role standpoint, and reference-group behavior* a Víta Beneše propojující Holstiho koncepci s teorií konstruktivismu v publikaci *Teorie rolí. Konceptuální rámec pro konstruktivistickou analýzu*.

Samotný koncept civilní mocnosti vychází z publikace Hannse Maulla *Germany and Japan: The New Civilian Powers*, který přichází s myšlenkou propojení konceptu se zahraniční politikou Německa již v roce 1989, a svůj výzkum posléze obohacuje o další publikace. Pro tuto kapitolu je relevantní *Germany and the Use of Force: Still a Civilian Power?*, ve které hodnotí dosavadní vývoj německé zahraniční politiky ve vztahu k použití vojenské síly a jeho implikace na zahraničně-politickou kulturu Německa jako civilní mocnosti. Politikou civilní mocnosti se v této práci zabývají i další autoři. Jimi jsou Zdeněk Kříž, Philipp Schweers, Gunther Hellmann, Henning Tewes či Arnd Bauerkämper. Souhrn literatury od těchto autorů poskytuje základní myšlenkový rámec pro pochopení zahraničně-politické kultury Německa jako civilní mocnosti a zároveň

umožňuje i následné porovnání s konceptem národních rolí K. J. Holstiho. Tato komparace je klíčová pro empirickou část diplomové práce.

V analytické části lze považovat za přínosné dokumenty publikované ministerstvem obrany SRN *Bílou knihu a Směrnice pro obrannou politiku*, a také pak *Ústavu SRN*. Jejich obsah je věnován základním právním předpisům v oblasti jak domácí, tak zahraniční politiky. Je zde uveden výčet priorit Německa v oblasti bezpečnosti, stejně tak povinnosti Bundeswehru v mezinárodních operacích. Nicméně se jedná o dokumenty, jež nelze považovat za aktuální. Poslední platná verze Bílé knihy je z roku 2006, v případě Směrnic pro obrannou politiku se jedná o rok 2011. V obou případech texty obsahují obecně formulované cíle a priority. V odborné literatuře neexistuje mnoho autorů, kteří by se podrobnou analýzou právního ukotvení současné německé obranné politiky zabývali. Výzkum diplomové práce je v tomto směru limitován. Tato část kapitoly je obohacena o odbornou literaturu analyzující jednotlivé kroky směřující k reformě Bundeswehru. Za hlavní zdroj literatury lze považovat články od autorů Kaahre D. Martinsena, Fabinana Breuera, Tomáše Kučery a Christose Katsioulise and Mariuse Müller-Henniga.

Pro kapitolu formování německé obranné a bezpečnostní politiky jsou klíčové odborné publikace Dagmar Moravcové *Evropská politika Sjedeného Německa 1990-1999* a Petra Anděla *Rozšíření NATO ke globálnímu vládnutí*, které uceleně popisují jak proces sjednocení Německa, jeho dopady na životaschopnost Transatlantické aliance, tak pohledy jednotlivých zahraničních aktérů a německých politických elit na tento politický vývoj. Poznatky jsou doplněny o poznatky zahraničních autorů Franz-Josefa Meierse, Gunthera Hellmana, Petera Ludlowa či Marka Kramera. Na základě výčtu těchto autorů lze ohodnotit obsáhlost literatury zabývající se tímto tématem za dostatečnou.

Poslední část analýzy čerpá poznatky z odborných politologických periodik mapujících jednotlivé mezinárodní konflikty, které byly klíčové pro formulování německé bezpečnostní a obranné politiky, stejně tak roli Bundeswehru v těchto operacích. Také pracuje s oficiálními dokumenty německého ministerstva obrany, OSN či NATO. Zpracování této problematiky jak odbornou literaturou, tak i jednotlivými vládními orgány a mezinárodními organizacemi a jejich relevance k provedení úspěšné analýzy diplomové práce, lze považovat v obou případech za dostatečné.

Metodologické postupy a struktura práce

Na základě výše uvedené hypotézy a výzkumných otázek lze vyvodit, že v rámci kvalitativní metodologie využívá výzkum *jednopřípadovou studii*. Na základě definice se jedná o „*detailed analysis of a case, which was chosen as the object of research with the aim of providing a deep understanding or causal explanation of a particular case. It must also take into account the overall context of the event or object, the phenomenon or event and must also provide a complex picture*“ (Drulák et al. 2008: 33). Pokud je aplikováno na diplomovou práci, za případ se považuje analýza německé zahraniční a obranné politiky s cílem porozumět zahraničně-politické kultuře Německa jako civilní mocnosti. Zároveň je zde zohledněno období od sjednocení Německa až po současnost.

První kapitola diplomové práce je věnována teoretické reflexi. Vychází z koncepce národních rolí Kalevi J. Holstiho. Popisuje jeho práci a výsledky výzkumu. Zvýšená pozornost je věnována charakteristikám jednotlivých rolí. Druhá část kapitoly se zabývá konceptem civilní mocnosti. Konkrétně pak sleduje výzkum Hannse Maulla, který jako první Německo s tímto konceptem spojil. Na závěr dochází k aplikaci koncepce národních rolí na koncept civilní mocnosti. Konkrétně dochází k jejich porovnání s cílem identifikovat, které národní role jsou charakteristické pro stát s touto zahraničně-politickou kulturou.

Druhá kapitola se již konkrétně zaměřuje na Německo, a sice na právní ukotvení současné německé obranné politiky. Jedná se již o zmiňovanou *Ústavu SRN, Bílou knihu* a v neposlední řadě *Směrnice pro obrannou politiku*. I když je tato část uchopena více teoreticky, je považována za nesmírně důležitou součást diplomové práce, neboť umožňuje lepší orientaci ve strategiích a cílech SRN v oblasti bezpečnostní politiky. Důraz je kladen na ty právní aspekty, které na základě předem stanovených kritérií mohou být spojovány s konceptem civilní mocnosti. Na základě výsledků výzkumu je už možné utvořit si představu o zahraničně-politické koncepci Německa. Část kapitoly je také věnována transformaci Bundeswehru, jež vychází z výše zmíněných dokumentů. Lze ji rozdělit do dvou období. První z nich je věnováno vývoji Bundeswehru v 90. letech, druhé pak jednotlivým reformám Bundeswehru od roku 2000-2011.

Třetí kapitola práce analyzuje zapojení Německa do spojeneckých vojenských operací. Pro pochopení vývoje a proměn ve vnímání německé zahraniční politiky je důležité začít s rokem 1990. Pro znovusjednocenou zemi bylo důležité definovat

základní linie bezpečnostní a obranné politiky, podle kterých se bude jako aktér řídit. To ovšem vyvolalo různé debaty, jak na vnitrostátní, tak mezinárodní úrovni, týkající se hlavně nutnosti země podílet se na sdílené mezinárodní odpovědnosti, remilitarizaci a míry vojenské spolupráce s NATO a OSN. Tyto rozpory jsou obzvláště patrné v 90. letech během války v Perském zálivu, Somálsku a Jugoslávii. Na počátku 21. století pak ve válce proti terorismu. Německá zahraniční bezpečnostní politika se během této doby mění z pasivní na aktivní. Aktivní zapojení Bundeswehru je zřetelné ve válce v Afghánistánu. Tři měsíce po teroristických útocích, které se uskutečnily 11. září 2001, přejalo Německo vedoucí roli při utváření tzv. *Mezinárodní bezpečnostní podpůrné síly* (International Security Assistance Force, dále jen ISAF), jež měla prověřit jeho úlohu jako leadera mise. Avšak nerozhodnost země se ukázala jako problematická. Tato případová studie dává proto jedinečnou možnost zaznamenat roli Německa v zahraniční operaci, v období po celkové reformě německé obranné politiky. Ve svém důsledku poukázala na značné nejasnosti ve formulování cílů mise, stejně tak na problémy spjaté s jejich dodržováním. Nicméně však dává prostor pro analýzu Německa jako aktéra na mezinárodním poli. Záměrem práce v tomto bodě je tedy rozvést cíle vojenské mise ISAF, zaměřit se na roli Německa a vysvětlit problémy, kterým během operace země čelila. V závěru kapitola shrnuje celkový výstup operace, limity, či naopak klady německého vůdcovství ve výše zmíněných operacích.

Poslední čtvrtá kapitola je zaměřena na celkové shrnutí role Německa jako civilní mocnosti ve vztahu k německé obranné a bezpečnostní politice, konkrétně tedy na zapojení Bundeswehru v mezinárodních operacích. Rekapituluje doposud získané poznatky z předešlých kapitol práce a porovnává je s Holstiho národními rolemi, které jsou relevantní pro civilní mocnost. Stejně tak neopomíjí výstupy doposud provedených výzkumů vybraných autorů zaměřujících se na zahraničně-politickou kulturu SRN po jeho sjednocení.

1. Teoretická východiska práce

1.1. Teorie rolí

Teoretická část diplomové práce je postavena na tzv. *konceptci národních rolí*. Jedná se o konceptuální rámec, který je používán pro analýzu zahraniční politiky státu. Pod pojmem *role* se rozumí očekávaný způsob jednání, který se váže k určité předem definované pozici, či sociálnímu statusu ve společnosti. Konzistentnost v chování tak předem umožňuje předvídat vystupování aktéra v určitých situacích (Turner 1956: 316-38).

Tato teorie byla poprvé jako konceptuální analytický rámec představena v roce 1970 Kalevi J. Holstim v článku *Koncepce národní role ve studiu zahraniční politiky*. Ve své podstatě se jedná o průlomový koncept, který oproti předešlým pojetím bere v úvahu přístupy jiných sociálně vědních disciplín a překlenuje tak mezery ve výzkumu předešlých autorů (Beneš 2010: 73). Za jeden z hlavních nedostatků považuje autor v té době úzkou spjatost výzkumů s bipolárním rozdělením světa, jež předurčovala postavení států v mezinárodním systému a dělení jejich národních rolí na supervelmoci, satelity, spojence či neutrální země. Tyto koncepce nebyly vhodné pro některé typy výzkumů a ignorovaly politické vztahy menších států i vliv jejich národních rolí v jednotlivých regionech (Holsti 1970: 234-235).

Holstiho koncepce vychází z přesvědčení, že nositelé zahraniční politiky státu jsou politické elity, které zároveň jednají i v jeho nejlepším zájmu. Skrze analýzu jejich sdílených rozhodnutí a přijatých závazků v oblasti zahraniční politiky, je možné najít opakující se vzorce chování, jež s největší pravděpodobností budou tuto politiku odrážet i v dlouhodobém časovém horizontu (Wish 1980: 533). Role tak umožňují obsáhnout „*identitu státu, zahraničně politickou kulturu země a specifické kroky jejich politických elit*“ (Handl 2011: 17).

Jedním z faktorů, který může ovlivnit zahraniční politiku, je politické prostředí sousedících zemí. Politici proto uzpůsobují zahraniční politiku a pozici státu v nadnárodních organizacích současné mezinárodní situaci. Kalevi J. Holsti si tento fenomén uvědomuje a ve své analýze předpokládá, že představitelé státu jednají v jeho nejlepším zájmu a podle jejich dosavadních zahraničních zkušeností. Vnější prostředí ve

své analýze bere jako konstantu a soustředuje se výhradně na vnitrostátní úroveň jednotlivých aktérů (Holsti 1970: 242-245).

Holstiho výzkum vychází z analýzy oficiálních vyjádření politiků, parlamentních debat, rozhlasových vysílání, tiskových konferencí či úředních sdělení, které však při selekci musely splňovat několik požadavků. V první řadě byly zvoleny pouze ty zprávy pocházející od nejvyšších představitelů států reflektující hlavní myšlenky zahraniční politiky. Nesměly však projít obsahovou editací. Za druhé, do výzkumu byly připuštěny pouze ty země, u kterých bylo možné dohledat minimálně deset oficiálních politických vyjádření či prohlášení. Toto číslo bylo zvoleno za účelem vytvoření co nejméně zkreslené představy o typech národních rolí u různě velikých států s různým typem politického zřízení. Za třetí, k výzkumu byla připuštěna pouze ta sdělení, která byla publikována v období od ledna 1965 do prosince 1967. V případě nedostatečného množství získaného materiálu či vládního převratu bylo časové období výzkumu buď prodlouženo (případ Laosu), či naopak zkráceno (případ Ghany). Pokud došlo k malým politickým změnám, předem stanovené období bylo zachováno. V neposlední řadě docházelo k selekci dokumentů na základě jejich obsahu. Holsti se zaměřoval výhradně na vyjádření mapující všeobecný pohled politiků na zahraniční politiku státu. Prohlášení ke specifickému zahraničnímu problému nebyla ve výzkumu zahrnuta (Holsti 1970: 256-258).

Výše zmíněné podmínky splňovalo celkem 71 zemí Evropy, Severní Ameriky, Středního východu, Pacifiku, jižní a jihovýchodní Asie. Nejméně pak země jižní Ameriky, Karibiku a subsaharské Afriky (Holsti 1970: 258). Poznatky byly čerpány z 972 politických prohlášení, na základě kterých bylo definováno celkem 17 rolí reflektujících jak pasivní či aktivní zapojení států do mezinárodního politického dění (Holsti 1970: 260). Lze je rozdělit do tří skupin podle vnímání statusu země z hlediska jeho politické autority v regionu, motivace či oblasti zájmu politických elit (jedná se o získání politické moci, nebo naopak navázání nových spojení) a zaměření politiky jednotlivých zemí za účelem dosáhnutí předem stanovených cílů či ochrany hodnot, ať už v oblasti ekonomické, politické, ideologické či vojenské (Wish 1980: 536-540). Je důležité si však uvědomit, že tato koncepce vznikla v průběhu studené války, kdy se povaha mezinárodního prostředí nesla ve znamení bipolarity a vytváření spojení

mezi jednotlivými státy inklinujícími k západní ideologii či komunismu. S menšími úpravami lze aplikovat tuto koncepci i na soudobé zahraničně-politické chování států¹.

Zahraniční politiku dnešních velmocí ve vztahu k regionu a s ním spjaté ochrany systému hodnot či naopak uplatňování politické moci na mezinárodní úrovni, lze vysvětlit, šesti Holstiho rolemi. Tou první je *role regionálního vůdce* (regional leader). Vláda daného státu se ztotožňuje s konkrétním regionem, vůči kterému cítí určitou politickou odpovědnost, v rámci které si zároveň stanovuje konkrétní politické závazky a cíle (Handl 2011: 18). Popřípadě se může jednat o odpovědnost k mezinárodnímu subsystému, konkrétně i ideologickému hnutí. Za takový příklad lze považovat inklinaci k mezinárodním komunistickým hnutím v průběhu studené války (Holsti 1980: 261). *Role regionálního ochránce* (regional protector) také vyjadřuje vztah k určitému území, tentokrát však ve smyslu jeho ochrany. Je nezbytné, aby došlo k stabilizaci a ochraně regionů, obzvláště těch rozvojových, neboť zde hrozí zvýšené riziko rozšíření politických hrozeb a nestability za hranice těchto států. V případě požádání o pomoc má oslovený stát povinnost technickou podporu poskytnout. Nesmí však sloužit jako prostředek k dosažení politických cílů ze strany poskytovatele pomoci². Politická síla státu může být také reflektována skrze tzv. *rolí podporovatele revolucí a osvoboditelství* (bastion of revolution-liberator). Některé státy považují za svou povinnost osvobodit či podpořit země a regiony, jež se snaží získat suverenitu a vymanit se z područí jiných autorit. Jedná se vesměs o poskytnutí morální a ideologické opory či technického zázemí³ (Holsti 1970: 260-261). K ochraně systému hodnot se vztahuje *role obránce víry* (defender of faith). V popředí zájmu státu již není území, nýbrž závazek k ochraně systému hodnot, se kterými se ztotožňuje, před jeho narušením. Stejně tak *role zastávce osvobození* (liberation supporter) vychází z přesvědčení o podpoře liberačních hnutí v zahraničí (Holsti 1970: 263-265). Jedná se však většinou o „*rutinní a značně formální podporou opozičních hnutí, která usilují o prosazení nezávislosti a základních svobod*“ (Handl 2011: 19). Poslední šestou rolí je tzv. *role příkladu*. Stát se snaží skrze dodržování svých vnitrostátních politik, předem stanovených cílů a hodnot, získat vliv na mezinárodní úrovni. Nejedná se tak ve své podstatě o mezinárodně aktivní roli (Handl 2011:19).

¹ Teorie rolí je například používána v soudobé publikaci Vladimíra Handla z roku 2011 *Německo v čele Evropy? SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny*.

² Myšleno ve smyslu inklinace k roli policejního státu ze strany poskytovatele pomoci (Holsti 1970: 262).

³ Za jeden z typických příkladů státu řídicí se rolí zastávce osvobození je považována politická angažovanost Číny v průběhu kulturní revoluce (Holsti 1970: 261).

Druhou skupinou, podle níž lze role typizovat, je na základě druhu či úrovně mediace. Daný stát působí jako zprostředkovatel při řešení mezinárodních sporů či vykazuje politický zájem o navázání jisté míry spolupráce s ostatními státy. V první řadě se jedná o *roli mediátor-integrátor* (mediator-integrator). Výsledky Holstiho výzkumu ukázaly, že významný počet států si sám sebe dokáže představit v roli mediátora na cestě k nastolení míru mezi konfliktními stranami. Naopak *role mostu* (bridge) spočívá v komunikaci a předávání informací či poselství mezi lidmi pocházejícími z různých kultur a jejich následného zapojení do širšího mezinárodního společenství (Handl 2011: 19). Oproti roli mediátora-integrátora role neprosazuje viditelnou politiku, která je charakteristická pro oblast řešení konfliktů (Holsti 1970: 265-267). Zahraniční politika států je také vystavěna na zapojování se do aliancí a na dodržování předem stanovených politických závazků. Holsti toto partnerství definuje skrze *roli věrného spojence* (faithful ally). Dochází však k závěru, že i když se spojení vytvářejí z důvodu bezpečnosti a ochrany státu, někteří politici se ve svých projevech vyhýbají konkrétním vyjádřením, která by z jejich strany mohla naznačit podporu politik garanta své bezpečnosti. Role věrného spojence tak může být připsána pouze těm aktérům, kteří vyjadřují svou podporu politice konkrétního státu, a zároveň přejímají specifické závazky v rámci spojení. Na druhou stranu však existují státy, jejichž zahraniční politika není ovlivněna aliančními závazky a do popředí zájmu staví pouze své vlastní blaho (i na úkor ostatních států). Jejich politika se vyznačuje suverenitou, respektem vůči svrchovanosti ostatních států, a zároveň nezaujatostí v případě ideologických konfliktů. Tuto roli autor nazývá jako *roli nestraníka* (independent) (Holsti 1970: 265-268). Pokud však nestraný stát zastává aktivní roli, pak se jedná o *roli aktivního nestraníka* (active independent). I když se jeví navenek jako aktér, který upřednostňuje svůj národní zájem před zájmem ostatních, v rámci své zahraniční politiky si připouští i možnost vystupování v roli možného mediátora či si vyhrazuje prostor k navazování a prohlubování diplomatických a obchodních vztahů se zbytkem světa (Holsti 1970: 262-263). Pokud stát odmítá jakékoliv závazky vůči ostatním zemím a žije v izolaci, jedná se o *roli odloučeného* (isolate). Aktér se tak vyhýbá jakémukoliv kontaktu s vnějším okolím a vychází z předpokladu, že se v politice může spoléhat jen sám na sebe (Holsti 1970: 270).

Třetí skupina typologie pak zahrnuje ty aspekty zahraniční politiky, které jsou spojeny s rozvojem regionu. *Role spolupracovníka regionálního subsystému* (regional-

subsystem collaborator) je typická pro ty aktéry, kteří se oproti předešlé roli (roli odloučeného) dlouhodobě zavazují ke spolupráci na tvorbě širších subsystémů či komunit spolu s ostatními státy (Handl 2011: 19). Jeden z těchto závazků může být spojen s další rolí, a sice *rolí zastávce rozvoje* (developer). V tomto případě je zahraniční politika státu částečně orientována na povinnost poskytnutí asistence méně rozvinutým zemím (Holsti 1970: 266). *Role vnitřního rozvoje* (internal development) naopak směřuje úsilí státu na jeho vnitřní ekonomický a technologický rozvoj. Nevylučuje však spolupráci s ostatními státy za účelem dosažení tohoto cíle (Holsti 1970: 269).

Předposlední rolí, kterou Holsti uvádí, je tzv. *role chráněnce* (protectee). Nejedná se v přesném slova smyslu o roli, nýbrž spíše o postoj, který stát v rámci své zahraniční politiky zaujímá. Konkrétně pak naráží na ochranu, která státu bude poskytnuta v případě konfliktu, ať již v právním slova smyslu, či v rámci spojení (Holsti 1970: 270-271). Poslední Holstiho role je tzv. *role antiimperialistického prostředníka*, jež byla charakteristická pro politiku států komunistického bloku z dob studené války (Holsti 1970: 264). Pro soudobý výzkum ji však lze považovat za irelevantní.

1.2. Koncept civilní moci

Dalším způsobem, jak vysvětlit jednání států na mezinárodní úrovni je skrze zahraničně-politickou kulturu státu, jež toto jednání reflektuje. Německo je hojně spojováno s *politikou civilní moci*, jež je v tomto případě analyzována na základě vnitrostátních politických procesů a dalších parametrů jako je např. kultura, ideje, hodnoty, sociálně konstruované normy, historické zkušenosti apod. (Kříž 2007: 60-62).

Teoretici tohoto konceptu vycházejí při svých úvahách z přesvědčení, že proces civilizování společenských vztahů lze přenášet i na mezinárodní úroveň, tudíž i za hranice jednotlivých států. Jejich cílem je civilizování mezinárodních vztahů s cílem omezit výskyt tradicionalistických tendencí jako je vzestup anarchie či mocenské pojetí a užití vojenské síly, jež by mohl mít negativní dopad na vnitrostátní politické procesy (Kříž 2007: 66). Jedním z nejvýznamnějších teoretiků tohoto konceptu je nesporně Němec Hanns Maull, jenž jako první oficiálně spojuje koncept civilní moci

s politikou Německa⁴ (Schweers 2008: 7). Ve svém článku *Germany and Japan: The New Civilian Powers* staví svou argumentaci na historické zkušenosti a na postupném sledování proměny směřování politiky země po konci druhé světové války, kdy dochází k začlenění země do aliančních struktur za účelem udržení rovnováhy v Evropě⁵ (Maull 1990: 91).

Po ukončení studené války nastává významná politická proměna mezinárodního prostředí. Vztah mezi státy již není postavený na vojenské síle, nýbrž se postupně přesouvá na úroveň ekonomickou. V tomto ohledu Japonsko a Německo s jejich dynamickým hospodářstvím získávají značnou výhodu. Státy již nepoužívají k dosažení svých politických cílů instrumenty tzv. *hard power*, ale upřednostňují politické jednání skrze nástroje tzv. *soft power*⁶. V tomto ohledu se profiluje i zahraničně-politická kultura civilní mocnosti (Maull 1990: 92). Podle Hannse Maulla civilní mocnost musí splňovat tři základní charakteristiky. Jedná se o „*přijetí spolupráce s ostatními aktéry za účelem dosažení mezinárodních cílů. Důraz je kladen na primární použití ekonomických či dalších nevojenských prostředků s cílem zajistit stanovené národní cíle. Vojenská síla je vnímána jako poslední možný vhodný prostředek, jenž slouží pouze jako záruka v případě selhání ostatních způsobů jednání mezi aktéry. V neposlední řadě je důležitá vůle rozvíjet nadnárodní instituce a řešit kritické problémy mezinárodního společenství*“ (Maull 1990: 92-93).

Tato koncepce byla později více do detailu analyzována v Maullově článku *Germany and the Use of Force: Still a Civilian Power?*, ve kterém jsou rozvíjeny jednotlivé aspekty civilní mocnosti, obzvláště ve vztahu k použití vojenské síly. Za případovou studii bylo zvoleno Německo, jakožto země, která je považována za jednoznačný příklad civilní mocnosti. Po skončení druhé světové války proběhla v Německu značná restrukturalizace nejen v politice, ale i v průmyslu pod dohledem okupačních mocností (Maull 1990: 94). To mělo za následek demokratickou transformaci státu postavenou na „*multilateralismu, institucionalismu, nadnárodní integraci a omezení použití vojenské síly jako prostředku mezinárodních vztahů. Důraz byl kladen na dodržování národních a mezinárodních norem*“ (Maull 1999:1). Tato

⁴ Dalším státem, jenž je považovaný za čistou civilní mocnost, je Japonsko (Kříž 2007: 68).

⁵ Začlenění obou států do aliančního systému vedeného USA, za účelem vyvážení vlivu Sovětského svazu, zároveň také omezení hrozby znovuvyzbrojení Německa a Japonska (Maull 1990: 91).

⁶ Pod pojmem *soft power* rozumíme schopnost státu ovlivnit preference a chování států v jeho vlastní prospěch. Avšak v porovnání s *hard power* pracuje tento koncept s přitažlivostí nikoli s nátlakem (Flanderová 2013).

prozápadni a prodemokratická orientace se stala jádrem německé politiky. „*Pacifismus, demokracie a respekt pro základní lidská práva*“ se stal natrvalo součástí konceptu německé zahraniční politiky (Mauil 1999: 4).

Jedním z důvodů, proč je Německo spojováno s konceptem civilní moci, je podle politického teoretika Gunthera Hellmanna, jeho schopnost poučení se z vlastních chyb a historických zkušeností (Hellmann 1999: 2). Demokracie je brána jako ustálený způsob života (Bauerkämpfer 2004: 431). Henning Tewes dále prohlubuje tuto argumentaci o další tři tvrzení. Za prvé, od konce druhé světové války byla bezpečnost Německa spjata s aliančními strukturami pod záštitou Spojených států amerických. Minimální náklady na obranu státu, spolu s finanční podporou ze strany USA, umožnily ekonomický rozkvět země a integraci země do světové ekonomiky (Mauil 1990: 96-97). Propojenost mezi státy, postavená na „*ekonomice, mezinárodním právu, institucionalizovaných formách rozhodování a politických rozhodnutích nevojenského charakteru*“ formovala inklinaci k politice civilní mocnosti (Tewes 1997: 100). Za druhé, členství v aliancích, stejně tak nedostatek vojenské kapacity, vedly německé politické elity k zahraniční politice vystavěné na diplomacii, nevojenských a nenásilných prostředcích. Tewes dále poukazuje na politickou situaci po konci druhé světové války. Země zažila totální porážku a i po rozdělení země Západní Německo nikdy nezískalo absolutní suverenitu. Veškerá vnitrostátní politická rozhodnutí se vykonávala přes více jak čtyřicet let skrze tzv. občanskou společnost, a navíc byla ovlivněná uzavřenými mezinárodními smlouvami (Tewes 1997: 100-101).

Hanns Mauil dává výše zmíněným teoretikům za pravdu. Totální porážka Německa v roce 1945 a jeho následné rozdělení do čtyř okupačních zón, vedlo politické elity Spolkové republiky Německa k přehodnocení stávajících politiky a nastavení nového politického kurzu. Snaha o odpoutání se od minulosti byla viditelná nejen mezi politickými elitami, ale i mezi širokou německou populací (Mauil 1999: 3-4). Lze tedy říci, že počátek německé zahraničně-politické kultury civilní mocnosti vystavěné na demokracii, je viditelný již za vlády prvního poválečného kancléře SRN Konrada Adenauera⁷ (Bauerkämpfer 2004: 434).

Základními stavebními kameny zahraniční politiky se staly čtyři imperativy. Každý z nich vychází z interpretace historické zkušenosti země, nabízející poučení pro

⁷ Adenauer přichází s tzv. Westbindung konceptem.

budoucí generace ve vztahu k vedení vnitrostátní a zahraniční politiky státu (Handl 2011: 81). První z nich „*nikdy více*“ (never again) má za účel zabránit opakování se chyb z minulosti s cílem směřovat politiku směrem k pacifismu, etice, demokracii a dodržování lidských práv. Druhý „*nikdy osamoceni*“ (never alone), staví politiku Německa na bázi institucionalismu, integrace, multilaterální spolupráce a demokratizace. Za východisko lze v tomto případě považovat zkušenost s partnerstvím se západními státy v projektu Evropského společenství uhlí a oceli, do kterého Německo vstupuje v roce 1951, tak i o čtyři roky později členství ve vojenských strukturách NATO pod záštitou USA. Německo bylo schopné dosáhnout svých národních cílů i bez vojenské síly skrze multilaterální diplomacii, spolupráci v aliancích apod. Vojenská podpora a zapojení Bundeswehru do spojeneckých vojenských operací bylo spíše symbolické. Třetí imperativ „*politika, ne síla*“ (politics, not force) jednoznačně potvrzuje zdráhavost politických elit k použití síly jako prostředku vyjednávání. Obzvláště od 60. let 20. století bylo toto patrné v rámci tzv. *Ostpolitik*. Převládala snaha o vyřešení konfliktu skrze preventivní diplomacii. Politická vyjednávání či kontrola zbrojení byly vnímány jako jedny z alternativ k použití vojenské síly. Za poslední základní stavební kámen lze považovat poslední imperativ „*normy definují zájmy*“ (norms define interests). Západní hodnoty a dosažení univerzálního standardu ochrany lidských práv se staly hlavními pilíři německé zahraniční politiky⁸ (Mauil 1999: 4-9).

Všechny výše zmíněné charakteristiky představené Hannsem Maullem odpovídají charakteristikám Německa jako civilní mocnosti v průběhu studené války. Po sjednocení Německa zůstávají i nadále součástí německé zahraniční politiky, avšak dochází k jejich modifikacím (obzvláště v otázce použití vojenské síly) z důvodu změny charakteru mezinárodního prostředí. Proměnám ve vnímání německé obranné politiky a zapojení Bundeswehru do aliančních struktur je věnována druhá část diplomové práce.

Lze tedy vyvodit, že na základě K. J. Holstiho koncepce národních rolí splňuje charakteristiky civilní mocnosti celkem sedm rolí. Těmi jsou „*role spolupracovníka regionálního subsystému, role zastávce rozvoje, role příkladu a v jisté míře i role aktivního nestraníka, role věrného spojence a role zastávce osvobození a mostu*“ (Handl 2011: 178).

⁸ Tato tendence je již patrná od 80. let 20. století, kdy se míra zapojení Bundeswehru do peacekeepingových operací zřetelně zvýšila (Mauil 1999: 9).

2. Právní ukotvení současné německé obranné politiky

Po sjednocení Německa bylo nutné zrevidovat koncepci zahraniční politiky země tak, aby adekvátně reagovala na nové politické hrozby, a zároveň efektivně plnila závazky vyplývající z členství v mezinárodních organizacích. *Ústavu SRN* (Grundgesetz) bylo nutné doplnit o další strategické dokumenty. Za první zásadní publikaci v této oblasti lze považovat *Směrnice pro obrannou politiku* (Verteidigungspolitischen Richtlinien) vydané Ministerstvem obrany v roce 1992, představující základní směry budoucího rozvoje Bundeswehru (Kučera 2011: 30). Její poslední revize byla provedena 27. 5. 2011 (Defence Policy Guidelines 2011: 1). O dva roky později dochází ke zveřejnění dalšího základního dokumentu německé zahraniční politiky tzv. *Bílé knihy* (Weißbuch) (Gareis 2006: 88). Její obsah je věnován výčtu priorit Německa v oblasti bezpečnosti, povinnostem a roli Bundeswehru v mezinárodních vztazích. Její poslední revidovaná verze byla představena Ministerstvem v roce 2006 (Weißbuch 2006: 1).

2.1. Ústava Spolkové republiky Německo

Ústava SRN, tzv. *Grundgesetz* byla schválena 23. 5. 1949 v Bonnu a od té doby prošla několika právními úpravami. V tomto ohledu bývá také považována za Ústavu, jež prošla nejvíce právními revizemi (Busch 2000: 41). Jednalo se ať už o úpravy drobné, tedy slovní, či o smazání nebo naopak vložení celých slovních spojení, vět a odstavců. Mezi lety 1948-1998 došlo celkem k 190 právním změnám, z toho přinejmenším každý odstavec byl v průměru za tuto dobu alespoň jednou pozměněn. Lze je klasifikovat do tří etap. První představuje 25leté období od konce druhé světové války, jež ve své podstatě bylo charakteristické běžnými konstitučními změnami reagujícími na charakter tehdejšího mezinárodního prostředí. Druhé období je tzv. období relativní stability trvající přibližně 14 let v letech 1976-1990. Třetí etapa, tedy časový úsek po sjednocení Německa v roce 1990, je pak opět ve znamení rozsáhlých konstitučních změn⁹ (Busch 2000: 43-45). Za platné je považováno poslední znění Ústavy z listopadu 2012. V oblasti zahraniční politiky je vidět jasná inklinace ke členství a dodržování

⁹ Na základě statistických údajů z roku 1992 dochází v německé ústavě v průměru ke třem konstitučním změnám ročně (Busch 2000: 51). Po sjednocení Německa pak dochází k představení nových nařízení ve vztahu k evropské integraci, dále pak k změně hlasování ve Spolkové radě, stejně tak v legislativě v důsledku začlenění nových spolkových zemí bývalé Německé demokratické republiky do SRN (Busch 2000: 53).

partnerských závazků v rámci koalic v souladu s normami uzákoněnými mezinárodním právem (Basic Law 2012: čl. 23-25).

Politika země je vystavena na tzv. *principu demokracie*, jež je charakterizován v člancích 20 a 38 Ústavy (Miller 2014: 590). Německá spolková republika je „*demokratickým a sociálním federativním státem*“ (Basic Law 2012: čl. 20), ve kterém je veškerá státní autorita odvozena od vůle lidí, jež na základě přímých, tajných, svobodných voleb volí své politické zástupce (Basic Law 2012: čl. 38). Vůle občanů může být také vykonávána skrze orgány legislativní, výkonné či soudní moci, avšak pouze v mezích stanovených Ústavou a právem SRN (Basic Law 2012: čl. 20).

Členství Německa v Evropské unii a s ním spjatým principem subsidiarity je věnovaný článek 23 německé ústavy. Země se zavazuje k podpoře rozvoje společné Evropy, zavazuje se k dodržování mezinárodního práva, ochraně základních lidských práv a svobod, stejně tak ostatních principů, které jsou v souladu s Ústavou. Opomíjeno není ani dodržování principu subsidiarity ve vztahu k EU (Basic Law 2012: čl. 23). Lze tedy konstatovat, že Německo inklinuje ke třem národním rolím civilní mocnosti dle Holstiho typologie. Jednoznačný závazek země k vynaložení úsilí při budování širšího společenství, konkrétně tedy Evropské unie, a navazování spolupráce v rámci jeho integračních aktivit jednoznačně odpovídá *roli spolupracovníka regionálního systému*. Zároveň je zde však i patrná *role příkladu*, neboť striktní dodržování západních hodnot a mezinárodního práva na vnitrostátní úrovni může mít pozitivní dopad na budování prestiže mezi zahraničními partnery. *Role věrného spojence* pak odráží německou podporu politik a norem EU.

Princip subsidiarity je více rozveden v článku 25. Ústava jednoznačně stanovuje, že je možné „*převést část svrchované moci*“ (Basic Law 2012: čl. 24) mezinárodním organizacím, které se věnují kolektivní bezpečnosti, za účelem udržení míru nejen v Evropě, ale i po celém světě. Tato spolupráce mimo jiné obnáší poskytnutí pomoci v průběhu mezinárodního vyšetřování za účelem vyřešení sporů mezi státy (Basic Law 2012: čl. 24). Tato součinnost jednoznačně vypovídá o *roli* Německa jako *věrného spojence* Evropské unie. Toto jednání může vyústit i do *role příkladu*. Tato skutečnost je dále rozvedena v článku 25, kdy se Německo zavazuje k dodržování mezinárodního práva, jež by mělo být zároveň i přeneseno do spolkového práva, kterému by mělo být

nadřazené (Basic Law 2012: čl. 25). Toto ustanovení na vnitrostátní úrovni tak může přispět k získání politického vlivu mezi partnery za hranicemi státu.

V neposlední řadě je důležité zmínit články Ústavy týkající se zajištění bezpečnosti skrze nasazení ozbrojených sil Bundeswehru. Z hlediska obrany a postupů reagování na zvláštní situace jako je např. stav nouze, nebyla Ústava tímto směrem koncipována. Vycházela z přesvědčení, že obrana Německa bude zajištěna Spojenci v důsledku poválečného omezení suverenity státu (Busch 2000: 47). Ústava tedy již od počátku byla vystavena na myšlenkách „*antimilitarismu, antifašismu a antimonopolních opatření*“ (Busch 2000: 48). Pro výzkum diplomové práce jsou v soudobém znění Ústavy relevantní články 26, 87a a 115a.

Podle článku 26 je jakákoliv činnost ohrožující mír mezi státy považována za nekonstituční a je trestně stíhána (Basic Law 2012: čl. 26). Článek 87a je pak věnován německým ozbrojeným silám, jež slouží výhradně k obraně státu, pokud není v Ústavě stanoveno jinak¹⁰ (Basic Law 2012: čl. 87a). V případě hrozby útoku, může dojít k vyhlášení stavu nouze na základě předložení žádosti Spolkovou vládou a rozhodnutím Spolkového sněmu se souhlasem Spolkové rady, pokud bude schváleno v rámci hlasování dvoutřetinovou většinou za účasti většiny. V případě časové tísně může být nouzový stav vyhlášen tzv. smíšeným výborem (Joint Committee) na základě stejných hlasovacích podmínek. Výjimečný stav je pak vyhlášen spolkovým prezidentem¹¹ (Basic Law 2012: čl. 115a). V případě nasazení vojenských sil v zahraničních misích či prodloužení mise, musí být rozhodnutí schváleno jednoduchou většinou ve Spolkovém sněmu¹². Jedná se tak o nejvyšší rozhodovací orgán, ústavně odpovědný za nasazení a využití vojenských jednotek (Prášil et al. 2011: 16).

V odborné literatuře se vyskytuje nedostatek akademických výzkumů, jež by byly věnovány německé ústavě nejen v rámci oboru politologie ale i v rámci konstitučního práva. Kritika tohoto fenoménu je známá již od 70. let minulého století. Existující literatura má obecný charakter a nezaměřuje se na specifické části Ústavy. Nebere v potaz ani konkrétní okolnosti na vnitrostátní či mezinárodní úrovni mající

¹⁰ Jedná se např. o podporu policejních sil, boj s organizovaným zločinem, ochrana hranic, civilního vlastnictví atd. (Basic Law 2012: článek 87a).

¹¹ V případě časové tísně je možné vyhlásit výjimečný stav skrze úřední oznámení (Basic Law 2012: 115a (3)).

¹² Na základě rozhodnutí Spolkového ústavního soudu z roku 2004, zákon BGBl. I, str. 775 z 5.3.2005 (Prášil et al. 2011: 16).

dopad na formování jednotlivých ústavních článků atd. (Busch 2000: 42-43). Autorka proto čerpá své poznatky výhradně z posledního platného znění německé ústavy z roku 2012.

2.2. Směrnice pro obrannou politiku

Dokument *Směrnice pro obrannou politiku* stanovuje bezpečnostní zájmy a cíle Spolkové republiky Německo na poli zahraniční a bezpečnostní politiky. Tyto směrnice jsou závazné a tvoří základ koncepčního rámce německého ministerstva obrany a Bundeswehru. Německo oficiálně přejímá mezinárodní odpovědnost a podílí se na ochraně mírů a svobod, stejně tak klade důraz na upevnění partnerských závazků s cílem zajistit bezpečnost v Evropě (Defence Policy Guidelines 2011: 1-3). Směrnice slouží jako „*rámec pro další dokumenty, jako např. Koncepce Bundeswehru (Konzeption der Bundeswehr) či Plán generálního inspektora Bundeswehru (Bundeswehrplan des Generalinspektors)*“ (Kučera 2011: 30).

V popředí zájmu německých bezpečnostních cílů stojí „*bezpečnost a obrana německých občanů, teritoriální integrita, suverenita Německa a jeho partnerů, stejně tak plnění mezinárodních závazků a odpovědností*“ (Defence Policy Guidelines 2011: 4). Opomenuta není ani oblast prevence, mediace mezinárodních konfliktů (v případě, že mohou mít negativní dopad na zemi a její spojence), stejně tak posilování role evropské a transatlantické spolupráce v oblasti bezpečnosti v souladu s univerzálním standardem ochrany lidských práv, dodržováním mezinárodního práva a principů demokracie. V oblasti mezinárodního obchodu klade SRN důraz na volný a neomezený přístup ke světovým trhům a zdrojům přírodního bohatství (Defence Policy Guidelines 2011: 4).

Vzhledem k proměně bezpečnostního prostředí mohou hrozby přesáhnout i za hranice státu a způsobit tak nestabilitu v regionu, včetně německého území. Toto s sebou může přinést řadu rizik jako například propuknutí civilních válek, migračních vln, radikalizaci populace, rozšíření míry výskytu organizovaného zločinu a mezinárodního terorismu, intenzity kybernetických útoků, zneužívání technologií, šíření zbraní hromadného ničení a celkovou humanitární krizi (Defence Policy Guidelines 2011: 1-5). V boji s těmito problémy, obzvláště v oblasti prevence, zastává Německo

aktivní roli. Dokonce připouští i možnost použití ozbrojené síly (Defence Policy Guidelines 2011: 4). Musí však být předem zváženo, zda je toto rozhodnutí legitimní, tj. je v souladu s německými i mezinárodními zájmy, a jaké by případně vyvstaly následky pro společnost v případě politické nečinnosti (Defence Policy Guidelines 2011: 4).

Na poli humanitární pomoci je Německo velmi aktivní. V politických směrnících se zavazuje k poskytnutí své podpory nejen ve vztahu k německému obyvatelstvu, ale i občanům jiných zemí např. během přírodních katastrof. Použití síly je ospravedlněno v případě ochrany obyvatel za hranicemi německého státu. Dochází tak k postupnému smazání rozdílů ve vnímání vnitřní a vnější bezpečnosti. Směrnice pro obrannou politiku dávají prostor pro reevaluaci politické spolupráce v rámci mezinárodních organizací z důvodu efektivního reagování na současné a budoucí bezpečnostní hrozby. Členství v OSN, NATO či EU se tak stávají základními pilíři německého bezpečnostního a obranného politického rámce (Defence Policy Guidelines 2011: 5).

V rámci OSN je pro Německo prioritou zapojení do operací na udržování (*peacekeeping*) a vynucování (*peace enforcement*) míru s důrazem na použití všech dostupných mírových prostředků během řešení politického sporu. Použití síly je považováno za prostředek poslední instance. Severoatlantická aliance a spolupráce v rámci transatlantického partnerství naopak slouží jako stavební kámen německé obranné politiky. Tento kolektivní bezpečnostní systém je vnímán jako spojnice mezi Evropou, USA a Kanadou. Zároveň je tato vojenská integrace a vzájemná solidarita mezi partnery výše zmíněných organizací zárukou bezpečnosti v Evropě. Německý zájem spočívá v udržení a naopak prohloubení spolupráce a dialogu uvnitř struktur NATO za účelem zajištění bezpečnosti na kontinentu stejně tak dosáhnutí efektivní spolupráce v boji proti současným a budoucím hrozbám mezinárodního společenství (Defence Policy Guidelines 2011: 5-6).

Působení v Evropské unii a zapojení do evropského integračního procesu bylo charakteristickým znakem německé zahraniční politiky od konce druhé světové války, obzvláště byl a stále je kladen důraz na německo-francouzský tandem v evropské politice. Jednou z německých priorit je posílení politické role Evropské unie skrze užší spolupráci a posílení vztahů s NATO. Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU je sice na svém počátku, avšak Německo již nyní prosazuje a je velkým podporovatelem

aktivní multilaterální spolupráce mezi členskými státy EU v této oblasti s ohledem na přínos, ze kterého může německá zahraniční bezpečnostní politika profitovat (Defence Policy Guidelines 2011: 7-8).

Neoddělitelnou složkou obranné politiky jsou ozbrojené vojenské síly, díky kterým je země schopná plnit členské závazky vůči aliančním partnerům a přispět tak k stabilitě mezinárodního prostředí. Bundeswehr je nezbytným prostředkem k zajištění ochrany německého obyvatelstva, jeho spojenců, a zároveň také umožňuje Německu jednat a dosáhnout předem stanovené politické cíle. Nastolení stability a prohloubení spolupráce v mezinárodních koalicích je dalším z možných dopadů vyplývající z aktivního zapojení ozbrojených vojenských složek (Defence Policy Guidelines 2011: 9). Nicméně směrnice obranné politiky jasně stanovují, že zahraniční mise, v rámci kterých se Bundeswehr participuje, jsou vždy prováděny „*v souladu se souhlasem aliančních partnerů uvnitř struktur OSN, NATO a EU*“ (Defence Policy Guidelines 2011: 11).

Na základě výše uvedených charakteristik německé obranné politiky lze vyvodit, že německá obranná politika splňuje většinu rolí civilní mocnosti v rámci Holstiho typologie. V první řadě *role věrného spojence* (faithful ally) a *role spolupracovníka regionálního subsystému* (regional-subsystem collaborator) vypovídají o tendenci země se zapojovat do aliančních struktur EU, NATO a OSN, s cílem upevnit politické vztahy mezi členy s cílem zajistit bezpečnost a stabilitu v Evropě a ve světě. Toto posilování evropské a transatlantické spolupráce probíhá v souladu s dodržováním mezinárodního práva a ochrany lidských práv. Pokud se země účastní zahraničních misí, účast musí probíhat v souladu s aliančními partnery, což ze strany Německa potvrzuje podporu spojeneckých politik a dodržování s tím spjatých závazků. Německo patří také mezi hlavní zastávce a podporovatele evropské integrace nejen na politické úrovni, ale také v oblasti bezpečnostní politiky.

V dnešní době globální propojenosti je též kladen důraz na prevenci hrozeb, v rámci které se připouští i možnost zapojení země do konfliktů za účelem zmírnění krize (*role mediátora-integrátora*). Tato role však nepatří mezi role patřící k civilní mocnosti, proto je důležité ji brát s rezervou. Stejně tak *rolí obránce víry* (defender of faith).

2.3. Bílá kniha

Role Bundeswehru v dnešním globalizovaném světě je detailněji popsána v *Bílé knize* z roku 2006, jež je svým obsahem podobná *Směrnícím pro obrannou politiku*. V textu je hodnocena role Německa po jeho Sjednocení a obzvláště je pak kladen důraz na současnou významnou pozici země, jak v Evropě, tak i ve světě (Weißbuch 2006: 5). Od roku 1969 do dnešní doby bylo vydáno celkem deset Bílých knih. V minulosti byl obsah dokumentu hlavně věnován tématice míru, demokracie a spolupráce mezi státy, v posledním vydání je však důraz kladen na zapojení Bundeswehru v oblastech bojů, i za účelem zajištění přísunu zdrojů energií a nerostných surovin, jež jsou důležité pro fungování německé ekonomiky. Je zde vidět posun oproti období studené války, kdy cíle německé bezpečnostní politiky byly formulovány vágně, na obecné rovině v souladu s mezinárodním právem. Lze ji tedy považovat za dlouhodobý ukazatel směřování německé politiky (Martinsen 2010: 161-162).

První Bílá kniha byla vydána v roce 1969 za účelem představení konceptu obranné a bezpečnostní politiky země svým občanům. Se změnou mezinárodního prostředí však bylo potřeba lépe vysvětlit podstatu účasti německých vojáků na zahraničních misích z důvodu uznání oficiálního charakteru těchto operací¹³. Nicméně, Bílé knihy jsou koncipovány selektivně, a ne vždy adresují veškeré problémy, kterým Německo čelí. Ministerstvo obrany, ministerstvo zahraniční a kancléřství SRN mají vliv na tvorbu těchto dokumentů, tedy i na obsáhlé pojetí cílů a priorit Německa a adekvátní reagování na širokou škálu hrozeb, které jsou v Bílé knize adresovány (Martinsen 2010: 161-163).

Země se považuje za „*obhájce lidských práv, zastávce demokracie, udržitelného rozvoje a podporovatele spolupráce mezi státy za účelem udržení míru a ochrany před globálními hrozbami*“ (Weißbuch 2006: 6). Výše zmíněné priority jsou pevně ukotveny v německé bezpečnostní politice. S ohledem na participaci v zahraničních misích, Bundeswehr se od roku 1990 aktivně účastnil peacekeepingových misí na Balkáně, Kavkaze, Blízkém východě, africkém a asijském kontinentě. Lze tedy konstatovat, že německá bezpečnostní politika vyplývá z politických hodnot ukotvených v Ústavě SRN. Politika je soustředěna na ochranu obyvatel a jejich lidských práv, stejně tak na suverenitu a integritu německého území. Dále má za cíl boj proti hrozbám, které by

¹³ Například ve *Válce proti terorismu*, kdy němečtí vojáci riskovali své životy v rámci účasti na spojenecké operaci (Martinsen 2010: 163).

mohly mít negativní dopad na německé území jako například regionální konflikt. Boj proti mezinárodnímu terorismu, zamezení šíření zbraní hromadného ničení a podpora volného obchodu v rámci mezinárodních organizací také nejsou v Bílé knize opomíjeny (Weißbuch 2006: 6-7).

Nezbytnou součástí této politiky je i uplatnění ozbrojených sil a jejich role v průběhu konfliktů. Bundeswehr je považován za aktivní nástroj německé obranné a bezpečnostní politiky. Na základě Bílé knihy *„Bundeswehr zajišťuje schopnost jednat v oblasti zahraniční politiky, přispívá k evropské a globální stabilitě, zajišťuje národní bezpečnost a obranu, zároveň také poskytuje vojenskou pomoc svým spojencům v případě potřeby, a v neposlední řadě podporuje mezinárodní spolupráci a integraci“* (Weißbuch 2006: 53). Ozbrojené síly jako takové by měly být schopné splnit veškeré úkoly a závazky plynoucí z členství v mezinárodních organizacích. To zahrnuje nejen národní a kolektivní obranu, nýbrž i prevenci konfliktů, krizový management a boj proti mezinárodnímu terorismu pokud je schválen federální vládou Německa (Weißbuch 2006: 56).

Bundeswehr je vystaven na logice civilní a vojenské spolupráce (Weißbuch 2006: 54). *„Splynutí ‚armády a národa‘, komplexní výcvik a vzdělání vojenských představitelů, stejně tak podpora nezávislého jednání a vyvíjení vlastní iniciativy, se staly hlavními centrálními zásadami uvnitř struktur vojenských složek“* (Weißbuch 2006: 54) již od jejich založení 12. 11. 1955 (Weißbuch 2006: 54). Vojenský personál je mimo jiné vzděláván v oblasti politiky a historie z toho důvodu, aby byl jedinec schopen se rozhodovat samostatně a převzít tak zodpovědnost plynoucí z jeho jednání. Toto komplexní vzdělání tak směřuje chování členů německých ozbrojených sil k ochraně míru a svobody, zároveň také upevňuje jejich sebejistotu a samostatnost v průběhu vojenských operací (Weißbuch 2006: 60). Z celkového hlediska lze filozofii Bundeswheru shrnout do pěti slov: *„zodpovědnost (responsibility), motivace (motivation care), blaho (welfare), poslání (mission command) a vojenské vedení (leadership)“* (Weißbuch 2006: 60).

Nicméně analýze jednotlivých knih nebylo věnováno příliš pozornosti, jak ze strany veřejnosti, tak i akademiků. Jedním z důvodů může být právě vnímání Bílých knih jako prostředků publikovaných oficiálními autoritami za účelem informování veřejnosti o cílech německé zahraniční a bezpečnostní politiky (Martinsen 2010: 162).

Výše uvedené cíle však naznačují, jaké role z K. J. Holstiho typologie se odrážejí v oficiálním postoji německé vlády, který je orientován na participaci Bundeswehru v mezinárodních misích. Jedná se o *rolí spolupracovníka regionálního systému* (regional-subsystem collaborator) a *rolí věrného spojence* (faithful ally).

2.3.1. Vývoj Bundeswehru v 90. letech

Bundeswehr je považován za „*dynamicky měnící se instituci*“ (Handl 2011: 163). V průběhu studené války byla ochrana Německa závislá na aliančních strukturách, konkrétně na USA a NATO¹⁴. Země byla vnímána díky své geografii za strategicky velice důležitou, a bylo nutné ji ochránit před možným sovětským vojenským útokem (Martinsen 2010: 169-170). Samotné rozmístění německých vojenských sil bylo možné pouze za účelem ochrany německého území či území jiného člena NATO. Účast na misích jiných organizací jako např. misí OSN, nebyla možná (Breuer 2006: 207).

Po roce 1989 však došlo ke změně povahy mezinárodního prostředí, což přineslo nutnost přehodnocení německé obranné politiky, tedy i struktury ozbrojených sil. Odklon od tradičních hrozeb k terorismu, upadajícím státům, nestátním aktérům a nelegálnímu šíření zbraní hromadného ničení přispěl k přehodnocení bezpečnostní orientace Německa z vnitrostátní a regionální na mezinárodní úroveň, což bylo oficiálně potvrzeno rozhodnutím Federálního konstitučního soudu v roce 1994¹⁵ (Breuer 2006: 208).

V rámci restrukturalizace bylo nutné upustit od platných opatření zavedených během studené války za účelem snížení akceschopnosti Německa a jeho možné agrese. Jednalo se o vysokou míru integrace do struktur NATO, absenci centrálních velitelských struktur a povinnou základní vojenskou službu (Kučera 2011: 31). Restrukturalizace se ubírala dvěma směry. V první řadě bylo nutné integrovat vojenské síly Východního Německa¹⁶ do struktur Bundeswehru, přemístit část vojenských sil a zároveň i zredukovat jejich počet o třetinu. Nebylo možné, aby německé síly, dosahující

¹⁴ Tento fakt dokládá trvalé umístění amerických a dalších spojeneckých jednotek na území Německa za účelem ochrany země (Martinsen 2010: 169).

¹⁵ Konkrétně se jednalo o článek 87a německé ústavy, který vyslání vojáků za hranice státu mimo spojenecká území zakazuje. Ústavní soud však v roce 1994 rozhodl ve prospěch nasazení vojáků v zahraničí v rámci mandátu OSN a jiných mezinárodních organizací za účelem plnění aliančních závazků v rámci kolektivní bezpečnosti (Kučera 2011: 30).

¹⁶ V rámci procesu došlo k rozpuštění Národní lidové armády (Kučera 2011: 31).

po konci války velikosti půl milionu, působily na území Evropy i přes absenci výskytu přímé teritoriální hrozby. Bylo nutné vyvarovat se této vojenské dominanci, která by naopak mohla být vnímána spojenci za potenciální hrozbu. Ve druhé vlně restrukturalizace pak došlo k přeměně orientace ozbrojených sil na nové hrozby, tedy i k zajištění dostatečné obrany německého území a zapojení vojenských sil do mezinárodních organizací za účelem zajištění míru a ochrany lidských práv (Kučera 2011: 31; Katsioulis, Müller-Hennig 2011: 20).

Německo dále upouští od tzv. *šekové diplomacie*¹⁷. K prvnímu zapojení Bundeswehru v bojové operaci dochází v roce 1995 během *operace NATO SFOR* v Bosně a Hercegovině. Za zlomový okamžik je nicméně považován rok 1999 a *operace Spojenecká síla* (Allied Force) namířená proti Srbsku během humanitární intervence v Kosovu, se záměrem zabránit vraždění místního obyvatelstva. Operace probíhala bez oficiálního mandátu Rady bezpečnosti OSN. Lze říci, že válka v Jugoslávii přehodnotila německý postoj k použití zbraní a vojenských sil (Breuer 2006: 208-209).

V roce 1999 došlo k jednání v Helsinkách, kde byl přednesen požadavek na zvýšení expedičních kapacit ozbrojených sil pro potřeby operací Evropské unie. Tyto konkrétní kroky (zvané také *Helsinky Headline Goals*) byly přijaty za účelem vytvoření tzv. *evropských sil* s cílem posílit evropskou bezpečnostní a obrannou politiku Evropské unie a zajistit tak plnění plného rozsahu *Petersbergských úkolů*¹⁸ (Nečas 2004). Tzv. *síly rychlé reakce* (Rapid Response Force) o velikosti 60 000 vojáků mají být schopné nasazení do 60 dnů po dobu jednoho roku mimo území členských států (Euractiv 2014). V reakci na teroristické útoky z 11. září 2001 došlo pak v listopadu 2003 v Praze k schválení plánu na vytvoření *Sil rychlé reakce NATO* (NATO Response Forces). Splnění spojeneckých závazků vedlo ministerstvo obrany k přehodnocení struktury Bundeswehru a k jeho následné reformě (Kučera 2011: 32-33).

¹⁷ Pod pojmem *šeková diplomacie* (nebo také diplomacie šekové knížky) se rozumí finanční či logistická podpora spojeneckých misí. Tento typ politiky byl charakteristický během působení Hanse-Dietricha Genschera jako ministra zahraničí v letech 1974-1992 (Lizcová 2014).

¹⁸ Vojenské operace EU se řídí tzv. *Petersbergskými úkoly*, které prošly od podepsání tzv. *Petersbergské deklarace* roku 1992 řadou reforem (European External Action Service). Na základě článku II (4) mohou být vojenské jednotky rozmístěny pouze v případě, že „jednají v rámci humanitárních, záchranných a peacekeepingových misí, nebo se podílejí na spolupráci v oblasti krizového managementu včetně peacemakingu“ (Petersberg Declaration 1992: 6). S přijetím Amsterodamské smlouvy v roce 1997, Petersbergské úkoly spadají do článku 17 Smlouvy o Evropské unii. S Lisabonskou smlouvou je jejich právní základ rozšířen o prevenci konfliktu, odzbrojovací operace a zapojení se do stabilizačních misí po ukončení konfliktu (European External Action Service).

První návrh reformy byl vytvořen tzv. *Weizsäckerovou komisí*, která v květnu 2000 předložila zprávu, jež si stanovila několik cílů. Prvním z nich bylo vyslání dvou kontingentů v případě potřeby až o síle 16 000 vojáků. V případě zásahových sil byl plánován nárůst z 60 000 na přibližně 140 000 vojáků. Mírové síly Bundeswehru tak měly tvořit 240 000 vojáků (*Gemeinsame Sicherheit und Zukunft der Bundeswehr* 2000: 14-15). V té době vyšla také zpráva generálního inspektora Hanse-Petera von Kirchbach tzv. *Eckwerte-papiers*, ve které bylo navrhováno snížení velikosti Bundeswehru o 15% z 340 000 na 290 000 vojáků (*Spiegel* 2000). Rudolf Scharping (SPD), v té době ministr obrany, vycházel z návrhu generálního inspektora a v červnu 2000 předkládá vlastní návrh na reformu Bundeswehru. V případě krize by dle konceptu bylo možné nasadit do zahraničních operací až 150 000 vojáků (*Weisswange* 2010: 434). V rámci reformy by také došlo k snížení počtu pracovních míst. Počet ozbrojených sil měl být snížen na 282 000 (*Büchner* 2001).

V důsledku teroristické útoky v září 2001 a následné válce proti terorismu se však dosavadní reformy ukázaly jako neúčinné. Jedním z důvodů neúspěchů reforem byl nedostatek financí, s kterým se předešlé vlády potýkaly, stejně tak politické skandály jako propuštění Rudolfa Scharpinga z ministerstva obrany a resignace Hanse-Petera von Kirchbach. Tyto události však vedly k přehodnocení dosavadních bezpečnostních strategií a zájmů. Výsledkem byla publikace nových Směrnic pro obrannou politiku v květnu 2003 (*Longhurst* 2004). V té době působil jako Ministr obrany Peter Struck z SPD (Sociálně demokratická strana Německa). V rámci jeho návrhu na reformu Bundeswehru došlo k rozdělení sil o velikosti 250 000 vojáků na tři části: *zásahové jednotky* (*Eingreifkräfte*), *stabilizační síly* (*Stabilisierungskräfte*) a *podpůrné síly* (*Unterstützungskräfte*), jež byly určeny pro různé typy operací v rámci spojeneckých operací¹⁹ (*Kučera* 2011: 33-34). Oproti předešlým reformám bylo nutné, aby se do roku 2010 staly ozbrojené složky Německa plně akceschopnými a splňujícími požadavky kladené na evropské síly rychlé reakce. V oblasti branné povinnosti nedošlo ke změně (*Weiland* 2004).

¹⁹ Jednalo se především o krátkodobé operace vyšší intenzity, evropské bojové skupiny (EU Battle Groups), pohotovostní síly pro OSN, stabilizační síly určené pro dlouhodobé mise atd. (*Kučera* 2011: 34).

2.3.2. Současná reforma Bundeswehru a její zhodnocení

Jak již bylo výše zmíněno, na základě Směrnic pro obrannou politiku z roku 2003 došlo k vyprofilování německé bezpečnostní politiky. Za účelem adekvátního reagování na hrozby, obzvláště na mezinárodní terorismus a prevenci konfliktů, se ukázala nutnost restrukturalizace vojenských sil²⁰ (Breuer 2006: 212). Do té doby byla participace německého vojska do značné míry ovlivněna konceptem civilní moci, tedy politickou zdrženlivostí pro použití vojenské síly při mezinárodních operacích, a upřednostňování diplomatických a ekonomických prostředků při řešení konfliktů (Breuer 2006: 207).

Směrnice pro obrannou politiku a Bílá kniha sloužily a stále slouží jako výchozí dokumenty pro tuto reformu (Kučera 2011: 34). Aby byla efektivní, je potřeba zajistit její dostatečné financování, stejně tak ustanovení jednoznačné strategie, v rámci které dojde k redefinování národních zájmů a cílů (Breuer 2006: 207). Reforma započala pod vedením ministra obrany Karla-Theodora Guttenberga (CSU, Křesťansko-sociální unie Bavorska), který ustanovuje tzv. *Weiseho komisi*, která ve svých závěrech odkazuje na výše zmíněné dokumenty (Kučera 2011: 34). Na základě zprávy vydané Komisí by mělo ministerstvo obrany „*snížit počet svých zaměstnanců o polovinu, počet vojenských jednotek o čtvrtinu, a v neposlední řadě skončit s brannou povinností*“ (Rising 2010). Na základě odhadu by tato reforma měla trvat v řádu pěti až osmi let. Cílem je nejen snížit náklady, ale zajistit moderní ozbrojenou armádu, která bude efektivně reagovat na současné mezinárodní hrozby. Počet vojáků by se měl snížit na 180 000, civilní personál by měl být snížen na 50 000 pracovních míst, v případě ministerstva pak na 1600 zaměstnanců za účelem upevnění jednotné pozice Ministerstva obrany²¹. Počet vojáků v zahraničních misích se měl naopak zvýšit o více jak polovinu ze 7000 na 15000 (Rising 2010).

Dalším cílem reformy byla simplifikace struktury Bundeswehru. Mělo se opustit od rozdělení sil na zásahové, stabilizační a podpůrné síly. Základní rozdělení na pozemní vojsko, námořnictvo a letectvo bylo považováno za dostatečné. Stejně tak velitelský řetězec prošel reformou a byl značně zjednodušen. Během svého působení na

²⁰ V roce 2004 je proto vytvořena think-tanková instituce pod záštitou ministerstva obrany pod názvem *Centrum pro přeměnu Bundeswehru (Zentrum für Transformation der Bundeswehr)*, které bylo v roce 2012 nahrazeno *Plánovacím úřadem Bundeswehru (Planungsamt der Bundeswehr)* (Grüne 2013: 199).

²¹ Do té doby ministerstvo obrany zastávalo dva rozdílné postoje v Berlíně a Boně (Rising 2010).

ministerstvu, Guttenberg snižuje povinnou vojenskou službu na šest měsíců. K jejímu úplnému zrušení dochází 1. 7. 2011 (Kučera 2011: 35).

Po jeho odstoupení²² se téhož roku ministrem stává Thomas de Maiziére. Zároveň dochází k vydání nových *Směrnice pro obrannou politiku*, jež měly poskytnout ucelenou strategii a nastavit pravidla, jak se stavět k mezinárodním hrozbám. Německo v té době čelilo dvěma hlavními problémům. V první řadě bylo nutné, aby došlo k snížení počtu vojáků z důvodu neudržitelnosti jejich financování, což bylo do značné míry také ovlivněno finanční krizí. V druhé řadě pak nutnost rozmístění bojových stabilizačních sil v Afghánistánu, Libyi a Súdánu v rámci NATO a EU vedla politické elity k rozhodnutí, že je potřeba zvýšit počet vojenských sil schopných podílet se na mezinárodních operacích²³. V rámci reformy se měl snížit rozpočet o 8 miliard eur do roku 2015, naopak počet vojáků v zahraničních misích se měl zvýšit ze 7000 na 10 000-15 000 (Katsioulis, Müller-Hennig 2011: 21-23). Celkový počet vojáků se má dle reformy pohybovat kolem 185 000, což je považováno za realističtější počet, než v případě Guttenbergovy reformy²⁴ (Kučera 2011: 35).

²² Guttenberg rezignoval v březnu 2011 z pozice ministra obrany na základě obvinění z plagiátorství týkajícího se jeho disertační práce (Katsioulis, Müller-Hennig 2011: 19).

²³ V současné době se Německo účastní třinácti zahraničních misí na Blízkém východě, v Africe a Středozezemním moři (Bundeswehr 2016).

²⁴ Aktuální data o stavu Bundeswehru nejsou v současné době k dispozici.

3. Formování německé bezpečnostní a obranné politiky a výzvy s ním spojené po sjednocení SRN v roce 1990

3.1. Úvahy o směřování německé bezpečnostní a obranné politiky na mezinárodní úrovni

V rámci formování úvah o směřování německé bezpečnostní a obranné politiky, byly po konci studené války západní velmoci názorově rozděleny na dvě skupiny. První, stavějící se proti spojení obou německých republik, byla tvořena Francií a Velkou Británií. Druhá, naopak podporující tento proces, byla zastoupena USA. Každá z těchto zemí měla pro svůj postoj z politického hlediska pádné odůvodnění (Anděl 2012: 76).

Prezident Spojených států amerických považoval za prioritu začlenění Německa do Evropy, a již od počátku vyjednávacího procesu prosazoval koncepci „*sjednocené a svobodné Evropy*“ (Moravcová 2000:12). Na summitu NATO v Bruselu, konaného 2.-5. 12. 1989 bylo dohodnuto, že k procesu sjednocení Německa dojde ve čtyřech krocích navržených americkým prezidentem Georgem Bushem starším²⁵ (Moravcová 2000: 18). Těmi byly: „*1. Podpora sjednocení ze strany vnějších aktérů bez jakýchkoliv předsudků. 2. Pokračující politická angažovanost země jak v NATO, tak i evropských politických strukturách. 3. Sjednocení bude dosaženo mírovou cestou a postupnými kroky. 4. Během procesu sjednocení musí být dodržen závazek stanovený Závěrečným aktem Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě o neměnicí se podobě stávajících evropských hranic násilím.*“ (Salmon, Hamilton, Robert 2010: 173) Tímto rozhodnutím bylo jednoznačně dáno najevo, že proces sjednocování bude probíhat na základě politické spolupráce s Německem, nikoliv pouze podle politických rozhodnutí vítězných mocností druhé světové války (Moravcová 2000: 18).

Velká Británie, zastoupena Margaret Thatcherovou, spolu s Francií a jejím prezidentem Francoisem Mitterrandem se z počátku stavěli proti (Bozo 2007: 455). Ve své argumentaci se vraceli k již výše zmíněnému právu vítězných velmocí podílet se na záležitostech týkajících se politického směřování obou německých republik (Moravcová

²⁵Následujícího roku v období od 24. do 25. 2. 1990 probíhala separátní jednání mezi Bushem a Kohlem v Camp Davidu o konkrétním politickém postupu při německém sjednocení (Ritter 2001: 183).

2000: 13-14). Nakonec však díky americkému nátlaku ze své pozice ustupují a se sjednocením i členstvím v NATO souhlasí²⁶ (Anděl 2012: 76).

Toto členství bylo jedním z nejprodiskutovanějších témat. Za účelem udržení politické stability v Evropě a předejetí možných politických hrozeb²⁷ bylo nutné, aby Německo zůstalo členem této organizace, a stejně tak nedošlo k narušení politických vazeb s ostatními státy v rámci Evropského společenství. Tato partnerství měla v budoucnu spojencům zajistit kontrolu nad politickým jednáním sjednoceného Německa na nadnárodní úrovni²⁸ (Moravcová 2000: 15-16). „*Bushově administrativě se podařilo přesvědčit Sovětský svaz i ostatní evropské země, že bude lépe sjednotit Německo pod dohledem NATO, než mimo tuto alianci. Představovalo to také první pádný důkaz toho, že role NATO v Evropě se v budoucnu zvýší.*“ (Anděl 2012: 74)

Pozici SSSR k tomuto politickému vývoji lze hodnotit spíše jako negativní. Vůdce Sovětského svazu Michail Sergejevič Gorbačov si na jednu stranu uvědomoval, že není možné proces znovusjednocení zastavit, avšak na druhou stranu upozorňoval na možná nebezpečí, jež by mohla pro Evropu v rámci tohoto uměle vytvořeného procesu sjednocování dvou německých republik vyvstat. Nicméně při návštěvě Ruska 10.-12. února 1990 stanovil M. S. Gorbačov H. Kohlovi tři podmínky, za jakých vyjádří souhlas k procesu znovusjednocení Německa (Moravcová 2000: 18-20): „*Uznání nedotknutelnosti hranic v Evropě, poskytnutí hospodářské pomoci SSSR a rezignace na členství sjednoceného Německa v NATO*“ (Moravcová 2000: 20). Splnění třetí podmínky však bylo nepřijatelné jak pro Kohla, tak pro západní spojence (Moravcová 2000: 21). Nakonec přeci jen dochází k obratu v sovětské politice a Gorbačov pod podmínkou nerozšíření NATO o další státy ležící na východ od hranic NDR²⁹ se sjednocením souhlasí (Kramer 2009: 53). „*Sovětský souhlas se sjednocením Německa v rámci NATO dokumentuje veliký obrat v sovětské zahraniční politice a velkou změnu priorit, která následně umožnila i rozšíření NATO.*“ (Anděl 2012: 75-76) Souhlas ke

²⁶ Souhlas ze strany evropských států byl však získán na základě splnění čtyř podmínek. V Německu musí dojít ke svobodným volbám, musejí být ze strany SRN respektovány hranice států, stejně tak musí dojít ke sjednocení pokojnou cestou. V neposlední řadě musí země zůstat jak v Evropském hospodářském společenství, tak v NATO (Anděl 2012: 76).

²⁷ Konkrétně se jednalo o obavu z německé remilitarizace a agrese (Moravcová 2000: 27).

²⁸ Toto stanovisko obzvláště zastával francouzský prezident Francois Mitterrand, který mimo prohloubení spolupráce v rámci Evropského společenství upřednostňoval i větší začlenění sjednoceného Německa do evropských obranných struktur se snahou zajistit přítomnost francouzských ozbrojených sil na území Německa i v budoucnu (Moravcová 2000: 15-17).

²⁹ Tato dohoda mezi SSSR a Spojenci však byla předmětem nedorozumění, neboť k rozšíření NATO na východ o další státy střední Evropy došlo (Anděl 2012: 75, 79).

znovusjednocení obou zemí byl stvrzen 13. února 1990 na konferenci v Ottawě za účasti čtyř vítězných mocností druhé světové války a obou německých států³⁰ (Moravcová 2000: 21). Byla zde prodiskutována nejen podoba hranic znovusjednocené země³¹, ale i otázka členství SRN v NATO a politický status Berlína (Ludlow 1991: 21).

V rámci tzv. *Dohody z Kavkazu* dochází i k dohodě mezi Kohlem a Gorbačovem o začlenění spojeného Německa do struktur NATO 15. a 16. července 1990³² (Moravcová 2000: 24). V rámci podmínek smlouvy nebudou na území Německa po předem stanovenou přechodnou dobu přítomni žádné jednotky NATO³³, stejně tak bude definována doba určená pro odchod sovětské armády z německého území. Dojde také ke snížení ozbrojené síly Bundeswehru spolu se závazkem nikdy nevlastnit či neprodukovat biologické, chemické a nukleární zbraně³⁴. Německo se mimo jiné zaváže k podílu na utváření bezpečnostních struktur v rámci Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě a podepíše smlouvu se SSSR týkající se dobrých sousedských vztahů a ekonomické spolupráci mezi oběma zeměmi. Z geografického hlediska bude ustanovena oficiální a neměnná podoba německých hranic (Kramer 2009: 56).

Dohody z Kavkazu byly po několika kolech vyjednávání³⁵ v rámci 2+4 jednání přijaty³⁶ (Moravcová 2000: 25). K následnému podpisu *Dohody o sjednocení* dochází 31.8.1990, k oficiálnímu podpisu *Smlouvy o konečném uspořádání ve vztahu*

³⁰ Na konferenci se sešli ministři zahraničí zemí NATO a Varšavského paktu. Jednalo se o německého ministra zahraničí Hans-Dietricha Genschera, amerického ministra zahraničí Jamese Bakera, francouzského ministra Rolanda Dumase, britského ministra Douglase Hurda a sovětského ministra Eduarda Ševardnaze. V dalším kole vyjednávání měla být NDR zastoupena nově zvoleným ministrem zahraničí (Moravcová 2000: 21).

³¹ Konkrétně se jednalo o německo-polskou hranici mezi Odrou a Nisou (německy Oder-Neiße-Grenze) (Schweers 2008: 8).

³² Jedna z podmínek dohody stanovena SSSR byla směřována na samotný charakter NATO. Bylo nutné, aby již nebylo vnímáno za antisovětskou organizaci, nýbrž za organizaci kladoucí důraz na politickou namísto vojenské spolupráce. Stejně tak se státy NATO zavázaly ke snížení počtu zbraní hromadného ničení a jejich použití jako zbraní poslední instance (Meiers 2012: 206).

³³ Po odchodu sovětských vojsk může dojít jak k rozmístění jednotek Bundeswehru tak NATO na území bývalé Německé demokratické republiky (Moravcová 2000: 24).

³⁴ V rámci podmínek se projednávalo i v budoucnu možné snížení množství jaderných zbraní, stejně tak počet nasazených vojenských jednotek v Evropě (Kramer 2009: 56).

³⁵ 5. 5. 1990 v Bonnu, 17. 7. 1990 v Paříži (Moravcová 2000: 25).

³⁶ Ovšem také pod podmínkou, že dojde k uznání hranic s Polskem (Moravcová 2000: 25).

k Německu³⁷ pak 12. 9. 1990 v Moskvě. Německá demokratická republika se oficiálně připojuje k Spolkové republice Německo 3. 10. 1990³⁸ (Frowein 1992: 154).

„SRN na základě své ústavy dovolila Německé demokratické republice vstoupit do Německé spolkové republiky. Německá demokratická republika tak přijala všechny závazky a povinnosti SRN, včetně členství v NATO. Formálně se tedy nejednalo o přijetí nového státu do NATO, de facto však šlo o první rozšíření aliance na území bývalého sovětského bloku, na území, které bylo pro SSSR v průběhu studené války strategicky velmi cenné.“ (Anděl 2012: 74)

Důležité implikace měl i podpis smlouvy pro USA, neboť znamenal možnost ponechání amerických jednotek na území Evropy, konkrétně tedy SRN, bez toho, aby byl tento akt považován za okupaci (Anděl 2012: 76; Meiers 2012: 205). Sjednocení Německa mělo za následek i přehodnocení strategické koncepce NATO. V důsledku změny mezinárodního prostředí bylo nutné adresovat i budoucí orientaci organizace, která již více nesplňovala charakter protisovětské aliance. Tato proměna byla adresována 5. a 6. července na summitu v Londýně podpisem tzv. *Londýnské deklarace*³⁹ (tzv. Declaration on a Transformed North Atlantic Alliance), jež je dodnes vnímána jako historický milník v historii NATO, který položil základy pro fungování organizace v její dnešní podobě (North Atlantic Treaty Organization 2010).

Po roce 1990 bylo Německo díky své velikosti, ekonomické síle a centrální geografické poloze v rámci Evropy vnímáno jako země, od které se očekávala jistá míra zapojení do politického vývoje v tzv. *nové Evropě* (Meiers 2002: 195). Mezi zeměmi však neexistoval jednotný názor, zda se Německo má účastnit i vojensky, či nikoliv (Hellmann 1999: 6). Jedna skupina podporovala myšlenku aktivního zapojení

³⁷ Důležitým článkem této smlouvy je článek 7, v němž se Velká Británie, SSSR, Francie a USA vzdávají jakýchkoliv nároků na Německo a uznávají jeho plnou suverenitu (Treaty on the Final Settlement with Respect to Germany 1990: čl. 7).

³⁸ Sjednocení však předcházely svobodné volby konané v Německé demokratické republice 18. 3. 1990, jež svým výsledkem potvrdily vůli k sjednocení obou zemí (Frowein 1992: 153).

³⁹ Byl vytvořen nový strategický koncept organizace, jež se zaměřil na novou povahu mezinárodního prostředí. Sjednocení Německa bylo považováno za zlomový okamžik, jenž opět sjednotí rozdělenou Evropu a nastartuje hlubší politickou a ekonomickou integraci v rámci evropských struktur, stejně tak rozvoj evropské identity. Primárním cílem NATO bylo navodit spolupráci mezi státy, nejen v rámci společné obrany, ale i na politické úrovni, neboť bezpečnost států je navzájem propojena. Na počátku 90. let se jednalo o navázání partnerství a přátelských vztahů se zeměmi Varšavské smlouvy. Další cíl adresoval snížení počtu zbraní a závislosti na užití zbraní jaderných. Stejně tak *Komise pro bezpečnost a spolupráci v Evropě* začala být považována za politické fórum sjednocené Evropy (Declaration on a Transformed North Atlantic Alliance 1990: čl. 3-23).

sjednocené země do vojenských struktur a jeho podílu nejen na vojenských, ale i na peacekeepingových misích. Bylo však nutné, aby Německo na nové hrozby adekvátně reagovalo. To mělo za následek nátlak na restrukturalizaci obranných sil nejen Německa⁴⁰, ale i jednotlivých evropských zemí (Meiers 2012: 205). Na druhé straně však stály v opozici země, jež považovaly remilitarizaci jako velice nebezpečný proces odkazující k historickým zkušenostem z první poloviny 20. století (Hellmann 1999: 42-43). Francie se nicméně po znovusjednocení snažila začlenit Německo do evropských struktur s cílem oprostít Evropu od amerického vlivu na kontinentě (Meiers 2002: 2003).

3.2. Úvahy o směřování německé bezpečnostní a obranné politiky na vnitrostátní úrovni

Díky více jak 40letému setrvání v euroatlantických institucionálních strukturách došlo k postupné proměně ve vnímání ze strany německého obyvatelstva k použití vojenské síly. Mezi obyvatelstvem byl patrný nárůst skepticismu, stejně tak averze vůči převzetí vedoucí role v mezinárodních vztazích s ohledem na poučení se z chyb první poloviny 20. století. Toto mělo za následek pokračující vůli k setrvání v mezinárodních organizacích a rozvíjení spolupráce s ostatními státy. Stejně tak znovunabytá suverenity otevřela prostor v oblasti diplomacie a iniciativy na mezinárodním poli. Tento obrat nicméně pro německé politické elity představoval nutnost redefinovat německé zahraniční a bezpečnostní priority a cíle, včetně aktivnějšího přístupu v rámci multilaterálních bezpečnostních struktur. Aby Německo předešlo rostoucí obavě svých německých sousedů, zavázalo se k větší integraci do Evropy⁴¹ a k navázání užších partnerství, obzvláště s Francií (Meiers 2002: 196-198)

V oblasti mezinárodní bezpečnostní politiky se Německo snažilo o vytvoření mostu mezi NATO a Evropským hospodářským společenstvím skrze Západoevropskou unii. To však vedlo k dalšímu rozkolu ve směřování německé politiky. Na jednu stranu se země zavázala k prohlubování partnerství v rámci Evropy, tedy i k budování

⁴⁰ Nátlak na restrukturalizaci byl obzvláště vyvíjen britským premiérem Tonym Blairem (Meiers 2012: 205).

⁴¹ Příkladem byla například iniciativa ministra zahraničí Joschky Fischera o vytvoření tzv. *Evropské federace* (Meiers 2002: 199), stejně tak snaha o rozvoj evropské bezpečnostní a obranné politiky a vytvoření vojenských jednotek *Eurocorps* (Meiers 2002: 201-203).

společné obranné a bezpečnostní politiky s Francií. Na druhou stranu však Německo odmítalo upustit od spojení s USA. NATO bylo i nadále vnímáno jako hlavní bezpečnostní organizace v Evropě, jež neměla být duplikována (Meiers 2012: 203-207).

Jedna z debat německých politiků byla věnována i tématu holokaustu a s ním spjatému vyrovnání se s minulostí. Pravice byla příznivcem odpoutání se od minulosti⁴². Levice se naopak obávala tohoto procesu, jenž by mohl vést k revizionismu, vzestupu nacionalismu a militarismu⁴³. Stejně tak bylo pro levici klíčové si udržet partnerství se západními mocnostmi, jak v rámci NATO, tak i EHS (Kundnani: 2012: 40-41).

S vypuknutím války v Perském zálivu byla debata rozšířena i o možnost zapojení německých vojenských jednotek do zahraničních vojenských operací včetně operací na udržení míru pod záštitou OSN, jež byla doposud ústavou SRN vyloučena. Proponentem aktivního participace a plnění členských závazků v mezinárodních bezpečnostních organizacích byla Křesťanskodemokratická unie (CDU)⁴⁴ (Kundnani 2012: 43-45).

Začlenění Německa do evropských struktur a NATO německým politikům signalizovalo, že země již není vnímána jako hrozba, nýbrž jako suverénní stát, jenž jedná s ohledem na své národní zájmy. Německá historie již nadále neměla sloužit jako prostředek argumentace k ospravedlnění politických jednání. Hlavním cílem po roce 1990 se stalo zastávání aktivnější role nejen v mezinárodních politických organizacích, ale i v bezpečnostních mezinárodních strukturách (Kundnani 2012: 47-51).

⁴² Tzv. Schlussstrich (Kundnani 2012: 41).

⁴³ Jedním z proponentů tohoto názoru byl německý sociální demokrat Peter Glotz (Kundnani 2012: 42).

⁴⁴ Stejně tak v té době ministr obrany Volker Rühle poukázal na nutnost plnění závazků v rámci NATO (Kundnani 2012: 43-45).

4. Zapojení SRN do mezinárodních vojenských operací

4.1. Pasivní zapojení SRN do mezinárodních vojenských koalicí, pasivní zahraniční bezpečnostní politika

Po konci studené války došlo ke vzniku nových bezpečnostních hrozeb a bylo nutné, aby NATO jako bezpečnostní aliance adekvátně zareagovala. Německo se stává nejsilnější zemí Evropy. Bylo tedy nezbytné, aby se jako znovusjednocená země ujala politické iniciativy v rámci organizace za účelem udržení stability a míru v Evropě (Anděl 2012: 79-81).

4.1.1. Válka v Perském zálivu

Okupaci Kuvajtu Irákem lze považovat za výsledek irácko-iránské války. Stejně tak svou roli sehrál konec studené války a její dopad na mezinárodní prostředí. Na přelomu 80. a 90. let se irácká ekonomika ocitla ve špatném stavu, docházelo k velikému zadlužení země až do výše 80 miliard dolarů. Veliký podíl na této situaci měla ropná krize, vysoká míra inflace a zároveň problémy s dodávkou nerostných surovin a jídla. V důsledku iránských náletů došlo k rozvrácení infrastruktury, a uzavření ropovodů procházejících syrským územím ze strany syrské vlády. Byla zde potřeba masivních investic, stejně tak splácení dluhů ostatním arabským zemím. Členské státy OPEC však odmítají snížit množství exportované ropy a její cena jako hlavní irácké vývozní suroviny klesá (Matoi 2014: 96).

Irák proto přistupuje k agresivní zahraniční politice a požaduje nejen odpuštění dluhu ze strany arabských zemí, které zemi během války podporovaly, ale dokonce i požaduje finanční náhradu za škody způsobené v průběhu války, jež byla vedena v zájmu ochrany arabského národa. K stupňování situace dochází v červenci 1990, kdy Saddám Husajn, vůdce Iráku, obviňuje Kuvajt z těžby na ropném poli Rumaila, jež je dle jeho názoru umístěno v neutrální zóně, mezi Kuvajtem a Irákem, a požaduje adekvátní finanční náhradu ve výši 2,4 miliard dolarů. Kuvajt odmítá jak odpuštění předešlého dluhu, tak i zaplacení finanční náhrady a žádá o pomoc arabské země a mezinárodní společenství (Matoi 2014:96-97). Irák doufal, že se USA spolu s vojensky slabým Iránem nebudou v situaci v Kuvajtu angažovat. Tyto okolnosti nahrávaly invazi.

Avšak po konci studené války dochází k obratu v zahraniční politice USA k Blízkému východu, stejně tak v angažovanosti v regionu (Lawson 2001: 2, 18).

Legitimita invaze Kuvajtu byla podmíněna iráckými historickými územními nároky a započala 2. 8. 1990 (Greenwood 1992: 154, 157). Dochází k okupaci země a obsazení správních budov. Po útěku královské rodiny do Saudské Arábie prohlašuje Saddám Husajn Kuvajt 19. provincií Iráku. V důsledku invaze dochází k zvýšení cen ropy, stejně tak ropných zásob Iráku, odpuštění iráckého dluhu ze strany Kuvajtu a rozmístění vojenských iráckých jednotek v zemi (Matoi 2014: 99). Tento akt je mezinárodní komunitou vyhodnocen jako narušení teritoriální integrity jiného státu a je v rozporu s mezinárodním právem platným již od konce druhé světové války (Greenwood 1992: 153). OSN⁴⁵ schvaluje rezoluci č. 660 a požaduje stažení iráckých vojsk z území⁴⁶. Následuje vydání rezoluce č. 661 uvalující obchodní sankce na Irák. Rezoluce č. 665 zavádí námořní blokádu za účelem omezení irácké lodní přepravy (Greenwood 1992: 158-162).

Situace eskaluje a 29. 11. 1990 je schválena rezoluce č. 678, která autorizuje použití jakýchkoliv prostředků ze strany států, pokud se irácká vojska nestáhnou z okupovaného území⁴⁷. Saddám Husajn odmítá a 16. 1. 1991 je rezoluce uvedena v planost. Následujícího dne dochází k zahájení vojenského útoku pod názvem *operace Pouštní bouře* vedená Spojenými státy americkými. 27. 2. 1991 je území Kuvajtu od Iráku osvobozeno. Následují vyjednávání za účelem zajištění trvalého příměří mezi oběma zeměmi⁴⁸ (Lowe, Warbrick 1991: 965-969).

Irácká invaze do Kuvajtu na počátku srpna 1990 proběhla během procesu vyjednávání *Dohody 2+4*. Německo tak čelilo otázce, zda má vyslat jednotky Bundeswehru na území okupovaného státu, či nikoli. Země tak byla nucena definovat svou roli v konfliktu, aniž by jednala jako formálně sjednocená politická entita (Hellmann 1999: 7-9). Obzvláště čelila vzrůstajícímu politickému nátlaku ze strany USA s cílem zapojit Bundeswehr do vojenské operace vedené proti Saddámu

⁴⁵ Po konci studené války rezoluci schvaluje jak USA, tak SSSR (Matoi 2014: 99).

⁴⁶ Mezitím dochází k rozmístění jednotek členských států OSN v Saudské Arábii (Lowe, Warbrick 1991: 965).

⁴⁷ Rezoluce Rady bezpečnosti č. 662 pak považuje anexi Kuvajtu Irákem za neplatnou. (Matoi 2014: 99).

⁴⁸ Podmínky příměří jsou stanoveny v Rezoluci Rady bezpečnosti OSN č. 687 (Lowe, Warbrick 1991: 969).

Husajnovi. Z počátku politici Křesťanskodemokratické unie (CDU) skutečně zvažovali nasazení jednotek, nicméně by se jednalo o vybočení z dosavadního kurzu zahraniční politiky SRN. Dohoda 2+4 ještě nebyla podepsána, stejně tak účast německých vojenských sil za hranicemi státu byla limitována ústavou (Baumann, Hellmann 2001: 10). Obzvláště ministr zahraničí SRN Genscher odmítl vyslání vojáků a poukázal na již zmiňovanou nutnost právní revize Ústavy příkláněje se k poskytnutí finanční a politické podpory státům Blízkého východu namísto vojenské asistence (Hellmann 1999: 10-13).

Mnoho německých politických elit, stejně tak široká veřejnost na počátku 90. let upřednostňovaly spíše diplomatické a ekonomické nástroje vyjednávání, nežli vojenské (Baumann, Hellmann 2001: 11). Německo poskytlo zázemí pro rozmístění vojenských jednotek OSN, stejně tak se podílelo na spolufinancování operací *Pouštní štít* a *Pouštní bouře* a podporovalo sankce Rady bezpečnosti OSN vůči Iráku (Asmus 1992: 12).

Nicméně země na žádost Turecka za účelem preventivní ochrany státu před Irákem, přesto vysílá do zahraničí ozbrojené síly SRN pod záštitou NATO. Jednalo se přibližně o 200 vojáků a 18 bojových letadel. To vyvolalo diskuze na vnitrostátní úrovni o budoucí roli Německa a jeho zapojení v mezinárodních vojenských operacích, stejně tak debaty o sdílené mezinárodní odpovědnosti (Baumann, Hellmann 2001: 12-13). Německo nepodporovalo politiku tureckého prezidenta Turguta Ozala, která byla vnímána jako provokativní vůči Iráku. V případě útoku Německo dalo jasně najevo, že odmítá chránit Turecko svými jednotkami, neboť útok by byl Ozalovým jednáním jednoznačně vyprovokován. Tento postoj vzbudil u spojenců další vlnu kritiky (Asmus 1992: 13-14).

4.1.2. Válka v Somálsku

Po událostech v Kuvajtu došlo k přehodnocení německé zahraniční politiky, jež byla podrobená další zkoušce, tentokrát během civilní války v Somálsku. Během 80. let 20. století dochází k vzestupu nacionálního somálského hnutí (SNM), které představuje hrozbu pro diktátorskou vládu Mohameda Siada Barreho, k jehož svržení dochází na počátku roku 1991. Na severu země SNM vyhláší nezávislou republiku *Somaliland*, stejně tak na jihu země jsou častější rozpory mezi vzbouřenci o kontrolu území (Linke, Raleigh 2011: 47-50). V Mogadišu dochází k ozbrojeným srážkám mezi dvěma

ozbrojenými milicemi. První podporující prozatímní vládu prezidenta Ali Mahdi Mohameda a druhou podporující Jednotný somálský kongres v čele s generálem Mohamedem Faradem Aididem (United Nations). Ozbrojený konflikt přerůstá v ozbrojenou občanskou válku. Podle odhadů více jak několik stovek tisíc civilistů bylo nuceno opustit domovy a kolem 4,5 milionu Somálců čelilo nedostatku potravy a podvýživě (United Nations).

V reakci na konflikt je do Somálska 24. 4. 1993 vyslána peacekeepingová mise *UNOSOM* (tzv. *UNOSOM I*) za účelem nastolení pořádku v zemi a zajištění dodávek humanitární pomoci⁴⁹ v návaznosti na rezoluci č. 733, kdy je 23. 1. 1992 na Somálsko uvaleno embargo na dovoz zbraní za účelem zajištění bezpečnosti v zemi. Avšak napadání konvoje humanitární pomoci ozbrojenými jednotkami a pokračujícími spory mezi skupinami vedly k přetvoření peacekeepingové mise na operaci vynucující mír rezolucí č. 794 (tzv. *UNOSOM II*). Stejně tak bylo autorizováno použití síly, v případě, že dojde k vyprovokovanému jednání ze strany rebelů a zajištění dodávek humanitární pomoci bude ohroženo (United Nations). Nicméně síly OSN UNITAF⁵⁰ (United Task Force) nebyly schopny zajistit bezpečnost v zemi⁵¹. Mezinárodní jednotky OSN se pod vlivem nárůstu ztrát na životech ze Somálska v roce 1995 stahují (Linke, Raleigh 2011: 51-52)

USA apelovalo na Německo, aby se v Somálsku zapojilo do *operace Obnovení naděje* (operation Restore hope), jež si kladla za cíl politickou, ekonomickou, stejně tak společenskou rekonstrukci Somálska. V první řadě bylo Německo požádáno o finanční pomoc, stejně tak o vojenskou podporu v operaci UNOSOM II. Důraz byl kladen na sdílenou mezinárodní odpovědnost a závazky, jež má země vůči svým spojencům, jak ze strany generálního tajemníka OSN Boutrose Ghalího, tak generálního tajemníka NATO Manfreda Wörnera (Lantis: 58-59).

Německo souhlasí pod podmínkou, že vojáci nebudou umístěni v centru bojů⁵² a v dubnu 1993 německá vláda oficiálně schvaluje vyslání Bundeswehru do Somálska s cílem zajistit humanitární dodávky potravin (Bundeswehr 2015). Kohlova vláda do

⁴⁹ Jednalo se o hladomor, násilí zaměřené proti civilnímu obyvatelstvu a narušení regionální stability v důsledku vypuknutí civilní války (Lantis: 57).

⁵⁰ Jedná se o předchůdce operace UNOSOM II (Dalgaard-Nielsen: 60).

⁵¹ Např. incident v říjnu 1993, kdy bylo zabito 18 amerických vojáků (Linke, Raleigh 2011: 51).

⁵² V té době bylo stále nasazení vojáků Bundeswehru do mezinárodních vojenských operací omezeno ústavou (Dalgaard-Nielsen: 60).

oblasti vysílá vojenská letadla s humanitární pomocí, které pravidelně zásobují Somálsko skrze letecké základny v Tanzanii a Keni až do poloviny března 1993. S rostoucím násilím v zemi však vzrostl i nátlak ze strany spojenců na zapojení Bundeswehru do operace UNOSOM II (Lantis: 59). Celkem 1700 vojáků Bundeswehru se operace účastní. Během svého působení v Somálsku logisticky zajišťují zásobování operace, stejně tak jsou udržováni v pohotovosti v případě potřeby nasazení do akce (Dalgaard-Nielsen 2006: 60-61).

Toto rozhodnutí vyvolalo rozporuplné reakce na vnitrostátní úrovni. Klíčovým argumentem pro vyslání vojáků byl jeden z imperativů zahraniční politiky „*nikdy osamoceni*“. I když došlo k jeho dodržení, do stabilizované oblasti v Somálsku byl vyslán vojenský personál namísto civilních sociálních pracovníků (Dalgaard-Nielsen 2006: 61). Velikými zastánci této operace byli ministr zahraničí Klaus Kinkel a ministr obrany Volker Rühle, kteří své rozhodnutí odůvodňovali nutností plnění spojeneckých závazků vůči NATO a OSN (Lantis: 60-61)

V červnu 1994 ústavní soud zpětně rozhoduje o oprávněnosti podílu jednotek na operaci UNOSOM II s ohledem na závazky ke koaličním partnerům. Rozhodnutí o participaci německých jednotek bylo upřesněno následujícího měsíce. Na základě rozhodnutí je možné vyslat ozbrojené vojenské jednotky do zahraničních misí s platným mandátem OSN, avšak pouze se souhlasem Spolkového sněmu (Hyde-Price 2000: 147).

Zapojení německých jednotek do událostí v Somálsku je tak považováno za historický milník v oblasti německé zahraniční a bezpečnostní politiky. Bylo to poprvé, co Německo vyslalo své ozbrojené vojenské síly do zahraničí operace. Tento akt je považován za první krok na cestě k aktivní zahraniční německé politice (Schweers 2008: 15).

4.1.3. Válka v Bosně a Hercegovině

V důsledku konce studené války a deklaraci nezávislosti evropských republik na Sovětském svazu dochází i ke sporům na území jugoslávské republiky týkajících se vytvoření separátních států na základě etnické příslušnosti obyvatelstva. Tento fenomén dokazuje i vítězství nacionálních stran ve volbách konaných v roce 1991 ve většině svazových republik. Tyto separatistické tendence kulminují a v roce 1991 je vyhlášena

nezávislost Chorvatska, Slovinska a Makedonie (Burg, Shoup 1999: 69). V reakci na tuto situaci, bosenští Muslimové spolu s bosenskými Chorvaty podporují nezávislost Bosny a Hercegoviny. Dochází k vyostření politické situace mezi etnickými skupinami. Jugoslávská armáda spolu se srbskými jednotkami napadá území Chorvatska. Na konci prosince 1992 bosenští Chorvaté a Muslimové žádají Evropské společenství o uznání nezávislosti státu, které na základě výsledků v referendu, jež bosenští Srbové bojkotují, získávají. Toto období je ve znamení bojů iniciovaných Srby proti ostatním bosenským etnikům⁵³. Nicméně po vyhlášení nezávislé republiky Bosny a Hercegoviny v roce 1992 dochází k propuknutí civilní války⁵⁴ (Nizich:16-21).

Tento tři a půl roku trvající etnický konflikt byl ukončen v roce 1995 na základě tzv. *Daytonské mírové dohody*, jejíž definitivní podoba byla podepsána prezidentem Srbska Slobodanem Miloševićem, prezidentem Chorvatska Franjo Tuđmanem a prezidentem Bosny a Hercegoviny Alijou Izetbegovićem dne 14. 12. 1995 v Paříži. I když se ve své podstatě jednalo o komplikovaný a rozporuplný dokument, byl to kompromis, který měl zajistit mír a konec války v zemi (Hladký 2006). Na území státu tak vznikly dvě mezinárodně uznávané entity – Federace Bosny a Hercegoviny a Republika srbská (Gross 2007: 139).

Tuto válku lze označit jako jeden z nejkrvavějších konfliktů z celé Jugoslávie. Konflikt si vyžádal více jak 100 000 obětí. Více jak dva miliony obyvatel byly nuceny opustit domovy. Nicméně k největším násilnostem na civilním obyvatelstvu došlo v létě 1995 v bosenském městě Srebrenica, jež bylo OSN vyhlášeno za jednu z bezpečných zón v Bosně a Hercegovině. Na začátku července na město proběhl útok ze strany bosenských Srbů pod vedením Ratko Mladiće. Dochází k masovým vraždám více jak 8000 bosenských Muslimů a znásilnění a vyhnání žen a dětí. Tento akt je mezinárodní komunitou označen za genocidu (United Nations Tribunal for the former Yugoslavia a). Váleční zločinci jsou odsouzeni *Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii* založeného 25. 3. 1993 (United Nations Tribunal for the former Yugoslavia b).

⁵³ Obyvatelstvo Bosny a Hercegoviny bylo tvořeno z 43% bosenskými Muslimy, 33% bosenskými Srby a 17% bosenskými Chorvaty. 7% bylo tvořeno ostatními národnostmi (United Nations Tribunal for the former Yugoslavia a).

⁵⁴ Více informací o průběhu války v Bosně je k nalezení v knize *The War in Bosnia and Hercegovina* Stevena L. Bourga a Paula L. Shoupa z roku 1999.

S počátkem 90. let zde byly viditelné paralely mezi Německem a Jugoslávií týkající se politické transformace obou zemí. V případě Německa právo na sebeurčení vedlo k sjednocení země. V případě Jugoslávie k občanské válce. Německo, jako podporovatel práva na sebeurčení, podporovalo i odtržení a nezávislost zemí Jugoslávie. Bylo mezi prvními, kdo uznal nezávislost Chorvatska a Slovinska. Tento politický akt byl později kritizován ostatními zeměmi, dokonce byl i vnímán jako jedna z příčin vedoucí k občanské válce⁵⁵ (Von Oppen 2013: 200).

Na základě vyjádření německého ministra obrany Volkera Rühleho z roku 1992, Německo jasně odmítá jakékoliv zapojení Bundeswehru v bosenské válce s ohledem na německou minulost. Naopak podporuje sankce uvalené Radou bezpečnosti OSN na Srbsko a Černou Horu a navrhuje jejich zpřísnění. Německá veřejnost se obávala, že by přítomnost německých vojenských sil v regionu vyvolala vzpomínky na druhou světovou válku a nacismus (Bridge 1992).

Nicméně v důsledku masakru v Srebrenice v roce 1995 došlo k proměně postoje německých politických elit k použití vojenské síly. Hlavním argumentem byla myšlenka humanitární intervence s odkazem na německou historii a holokaust (Kundnani 2012: 45) - „*Nie wieder Auschwitz*“ (Von Oppen 2013: 209). Německo se zapojuje do operace *Rozhodná síla* (operation *Deliberate Force*) pod záštitou NATO probíhající v srpnu a září 1995. Bombových útoků na srbské strategické cíle se účastní 14 letadel Luftwaffe. Dále vláda vysílá 4000 vojáků, kteří se podílejí na *mírové misi IFOR* pod záštitou NATO s cílem zajistit logistickou podporu a lékařské zabezpečení mise. Do *mise SFOR* je vzápětí vysláno 3000 vojáků včetně německých bojových jednotek (Utley 2006: 73).

Jednalo se tak o radikální proměnu v postoji německých politiků vůči participaci na mezinárodních vojenských misích. Tehdejší ministr zahraničí Joschka Fischer použil historii Německa k legitimizaci podílu na vojenské misi IFOR a SFOR, a položil tak základ pro zapojení do budoucích vojenských operací nikoliv na základě politicky relevantních hodnot, nýbrž morálních (Weber 2011: 16-17). V roce 2004 dochází

⁵⁵ Německo nezávislost států otevřeně podporovalo, aniž by navrhlo řešení k řešení multietnické situace v Bosně (Von Oppen 2013: 200).

k formálnímu ukončení mise SFOR, na jejíž mandát navazuje *mise EUFOR Althea* s cílem dodržovat opatření stanovená Daytonskou dohodou v roce 1995. Německo se na misi i nadále participuje (Federal Foreign Office 2012).

Na základě výše uvedených informací lze konstatovat, že dochází k minimálnímu zapojení Bundeswehru do mezinárodního dění. Počátek 90. let je spíše věnován vnitrostátním debatám o směřování německé zahraniční a bezpečnostní politiky v důsledku znovunabyté suverenity země. Důraz je kladen především na diplomacii, spolufinancování mezinárodních operací či podporu mezinárodně platných sankcí. V důsledku německé politiky zdrženlivosti, není možné utvářet plnohodnotné závěry o zahraničně-politické kultuře Německa jako civilní mocnosti na základě aplikace Holstiho koncepce národních rolí na oblasti německé zahraniční politiky a jejího zapojení do mezinárodních vojenských operací.

V první polovině 90. let je pro německé politiky charakteristický zdráhavý postoj vůči zapojení vojáků do mezinárodních bojových operací. V Kuvajtu Německo spolufinancuje operace Pouštní štít a Pouštní bouře, stejně tak poskytuje základny pro vojenské jednotky OSN. Nicméně postoj vůči Turecku jasně ukazuje zdráhavost Německa k riskování života svých vojáků. Podpora mezinárodních sankcí vůči Iráku je však jasným důkazem podpory rozhodnutí mezinárodního společenství. Na základě Holstiho typologie lze toto chování charakterizovat skrze *rolí věrného spojence*. SRN do operace přispěla finančně, stejně tak nabídla spojencům užívání vojenských základen na německém území.

V Somálsku se spolupráce více prohlubuje. Německo se podílí na zajištění letecké dopravy humanitárních dávek pod podmínkou, že vojáci nebudou umístěni v centru bojů. Jedná se tak o zlomový okamžik v německé zahraniční politice, kdy SRN jasně demonstruje snahu o plnění závazků vůči koaličním partnerům, což zpětně potvrzuje i rozhodnutí Ústavního soudu o legitimní účasti Bundeswehru na operacích za hranicemi státu. SRN tak nadále jedná v souladu s Holstiho *rolí věrného spojence*.

Za jeden ze zlomových okamžiků v německé politice lze označit válku v Jugoslávii. Paralely mezi oběma zeměmi a rostoucí aktivita Německa v mezinárodních vztazích jsou patrné na příkladu uznání nezávislosti Chorvatska a

Slovinska, jež poukázaly na zvýšený zájem Německa v této oblasti. Obzvláště pak po masakru v Srebrenice se němečtí politici odkazují na německou historii a holokaust. V rámci imperativu zahraniční politiky „*nikdy více*“ se zapojují do operace NATO *Rozhodná síla*, posléze do mírové mise *IFOR*. Jednalo se tak o radikální proměnu v postoji německých politiků vůči participaci na mezinárodních vojenských misích. Je tak položen základ pro zapojení do budoucích vojenských operací nikoliv na základě politicky relevantních hodnot, nýbrž morálních a humanitárních. Německo i nadále podporuje sankce uvalené na Černou Horu a Srbsko. Země se tak nadále řídí Holstiho *rolí věrného spojence*, nicméně chování země lze i částečně popsat *rolí příkladu*, neboť i když je holokaust i nadále považován za citlivé téma, SRN bylo schopno překonat tuto bariéru a vyslat vojenské jednotky do oblasti, kde došlo k zločinu genocidy.

4.2. Aktivní zapojení Německa do mezinárodních vojenských koalicí, aktivní zahraniční bezpečnostní politika

4.2.1. Válka v Kosovu

Podpis Daytonské dohody a uznání hranice Svazové republiky Jugoslávie vedly k vzestupu Kosovské osvobozené armády stavějící se do opozice vůči armádě Jugoslávie a speciálním jednotkám Srbska. V důsledku pokračujícího násilí na území Kosova začalo mezinárodní společenství požadovat ukončení násilností a zahájení mírových vyjednávání. V říjnu 1998 obdržel americký vyslanec Richard Holbrooke souhlas se stáhnutím jugoslávských jednotek z území Kosova a zahájením mise pod záštitou OBSE, podepsaný samotným Slobodanem Miloševićem. Ozbrojené střety mezi skupinami přesto i nadále pokračovaly. NATO pohrozilo útokem na srbské území, pokud nedojde k vyplnění slibu danému Richardovi Holbrookovi. Po lednovém útoku roku 1999 v Račaku, kdy dochází k masovým vraždám albánských civilistů ze strany srbských policejních jednotek, NATO pod hrozbou bombových útoků znovu požaduje stažení jugoslávských jednotek z kosovského území (Webber 2009: 449-450).

Na mírových vyjednáváních v Rambouillet a Paříži nedochází k žádné dohodě mezi Srby a Albánci. Naopak se situace stupňuje. Více jak 200 000 civilistů v Kosovu je nuceno opustit své domovy. Stejně tak dochází k ukončení mise OBSE. Srbové si kladou za cíl vyhnání kosovských Albánců z území a zajištění dostatečné vojenské síly,

jež by adekvátně reagovala na případnou invazi ze strany NATO. R. Holbrook dává Miloševičovi ultimátum. Buď dojde ke stažení vojenských jednotek z Kosova a přijetí prozatímní dohody, podle níž by se mělo Kosovo postupně osamostatnit, nebo bude zahájena vojenská invaze. Srbsko podmínky nepřijímá a 24. 3. 1999 NATO zahajuje *operaci Spojenecká síla* (Operation Allied Force). O měsíc později následuje *operace Spojenecký přístav* (AFOR, Operation Allied Force) jako čistě první humanitární mise v historii NATO (Webber 2009: 450-452). Bombardování ozbrojených sil NATO trvalo 99 dní. Oficiálně je ukončeno 10. 6. 1999. Pozemní vojenské síly do této operace nebyly zapojeny z důvodu velkého risku pro vojáky, stejně tak nechtěné mediální pozornosti a možnému kriticismu veřejnosti. V rámci podepsání *Kumanovské smlouvy* se z kosovského teritoria stahují jugoslávské jednotky a je zahájena mírová mise NATO *KFOR*. Slobodan Milošević je obviněn Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii ze zločinů proti lidskosti a následně uvězněn (Manolache, Chis 2015: 61-63).

Bombardování Kosova však probíhalo bez oficiálního mandátu Rady bezpečnosti OSN. Bylo tak poprvé, co transatlantická aliance zahájila útok na zemi, jež nebyla jejím členem. Zároveň se jednalo o druhou nerozsáhlejší operaci od bosenské války. Po konci války je zahájena *operace UNMIK*, jež měla napomoci civilní správě ve válkou zničeném Kosovu. Mise v Kosovu probíhá až dodnes (Manolache, Chis 2015: 63).

Z hlediska zahraniční politiky Německa je válka v Kosovu považována za milník. Země se v rámci *operace Spojenecká síla* účastní leteckých náletů a do bojů nasazuje 14 vojenských letounů. I když byla německá participace stále trochu zdrženlivá, jedná se o první misi, jež byla plně podporována Spolkovým sněmem. Miloševićův vzdor ke stáhnutí z kosovského území měl však za následek rostoucí německý skepticismus vůči úspěšnosti této operace. Na základě diplomatických snah se však podařilo dojednat společnou pozici mezi OSN a Ruskem v rámci Rady bezpečnosti OSN vůči srbské invazi. Lze tedy říci, že německé diplomatické snahy byly klíčové pro počáteční snahy v následných mírových jednáních. V misi *KFOR* byla země jedním z hlavních přispěvatelů do společného kontingentu, stejně tak sehrála i důležitou roli v následné evropské *misi Althea* (Utley 2006: 73-74).

Válka v Kosovu a německá participace vyvolala diskuzi, zda Německo neopustilo od své zahraničně-politické kultury civilní mocnosti (Wolff 2013: 477), a

zda toto rozhodnutí nepředurčilo i německou budoucí vojenskou participaci v ostatních operacích např. v Afghánistánu (Webber 2009: 458-459). V průběhu operace SRN spolu s Francií stály v opozici k USA s ohledem na vyslání pozemních vojenských sil do Kosova poukazující na možné ztráty na životech, jež by toto rozhodnutí znamenalo. Nicméně však Německo spolu s Itálií poskytují své letecké základny pro jednotky NATO, ze kterých je část útoků na Srbsko vedena (Manolache, Chis 2015: 65). Hlavní roli v německém zapojení hrála humanitární pomoc a snaha o předejetí dalšího násilí na civilistech (Maull 1999: 31). Její legitimita byla červeno-zelenou koalicí (SPD a Zelení) v čele s ministrem zahraniční Joschkou Fischerem ve vládě Gerharda Schrödera ospravedlněna nutností ochrany lidských práv za hranicemi státu (Hellmann 1999: 48; Schweers 2008: 19). Lze tedy říci, že tímto krokem Německo v rámci své zahraniční a bezpečnostní politiky překročilo Rubikon (Meiers 2012: 209).

„Krise v Perském zálivu a následující války v Jugoslávii jasně prokázaly, že evropská společenství jsou zatím neschopná sama podniknout odpovídající politické a vojenské kroky k vyřešení těchto krizí. Pouze NATO se svou ověřenou strukturou velení, jasným politickým vedením a prověřeným logistickým zázemím bylo schopno čelit bezpečnostním výzvám postbipolárního světa.“ (Anděl 2012: 82)

4.2.2. Válka proti terorismu

V důsledku útoků z 11. 9. 2001 na Obchodní centrum v New Yorku a Pentagon ve Washingtonu D. C., přehodnotila mezinárodní komunita bezpečnostní hrozby, jimž čelí v rámci procesu globalizace a její zranitelnost vůči teroristickým útokům (Duna, Duna, Ivan 2015: 154). K tomuto činu se přihlásila teroristická organizace Al Kaida v čele s Usámou bin Ládinem. V té době měla základnu v Afghánistánu a byla podporována afghánským nábožensko-politickým tálibánským hnutím. Celkový počet obětí útoků činil více jak 3000 (Ruschmann 2005: 11).

Bushova vláda nazvala tento čin jako akt války (*act of war*). Ještě téhož roku, 18. září, schvaluje americký kongres odvetnou reakci s cílem odpovědět na tyto útoky. Amerika tak vstupuje do tzv. „*války proti terorismu*“ (war on terror) (Ruschmann 2005: 11), ke které vyzývá i další státy: „*Bud' jste s námi, nebo jste s teroristy*“ (Ruschmann

2005: 15). Nejvíce pozornosti na sebe strhla válka v Afghánistánu započatá v roce 2002 a válka v Iráku o rok později (Duna, Duna, Ivan 2015: 155).

Válka v Afghánistánu byla jasnou reakcí na americké útoky, neboť země poskytovala útočiště teroristické skupině Al Kaida. Nicméně v případě Iráku byla válka ospravedlněna jako preventivní⁵⁶, neboť irácký prezident Saddám Husajn byl podezírán z vlastnictví jaderných zbraní, jež by mohly vážně narušit bezpečnost USA. Situace na Blízkém východě postupně eskaluje a dochází k vzestupu mnohých islamistických hnutí např. v podobě hnutí *Islámského státu v Iráku a Levantě* (ISIL) či *Islámského státu v Iráku a Sýrii* (ISIS) vyznávající náboženské právo šaría a pohrdající vestfálským mezinárodním systémem (Duna, Duna, Ivan 2015: 155-156, 165).

Americká politika války proti terorismu vyvolala rozporuplné reakce mezi ostatními evropskými a neevropskými zeměmi. Po konci studené války bylo USA považováno nejen za velmi důležitého spojence, ale i za světovou supervelmoc. Toto ryze americky iniciované jednání bylo kritizováno obzvláště v případě invaze do Iráku (Duna, Duna, Ivan 2015: 174). Jedním z největších přispěvatelů vojenských jednotek v irácké válce byla Velká Británie. V opozici naopak stálo Německo s Francií, jež odmítaly své jednotky do Iráku poslat, či operaci a následnou rekonstrukci země finančně podporovat (Ruschmann 2005: 42)

Vláda německého kancléře Gerharda Schrödera jasně ve svém projevu odmítá jakékoliv zapojení německých jednotek do válečného tažení proti Iráku. Dále zdůrazňuje německou solidaritu v boji proti terorismu, nikoli však ve válce, která by byla zahájena bez souhlasu Rady bezpečnosti OSN. Německo se tak dostalo do opozice vůči USA, jež narušila dlouholeté politické vazby mezi oběma státy. Zároveň se také stává více aktivním aktérem na mezinárodním poli než doposud (Hopper 2002).

⁵⁶ Řada těchto preventivních kroků spadala pod tzv. *Bushovu doktrínu* (Duna, Duna, Ivan 2015: 155). Teroristické útoky v USA vedly ke změně v americké zahraniční politice, která ospravedlňovala útok na jakoukoliv zemi, pokud se jednalo o preventivní zásah s cílem zamezit dalším teroristickým útokům (Ruschmann 2005: 23).

4.2.3. Případ války v Afghánistánu

V rámci války proti terorismu se německý Bundeswehr aktivně podílel a doposud podílí na operacích v Afghánistánu již od samotného začátku v roce 2002. Lze říci, že za přelom v zahraniční politice Německa je považována právě válka proti terorismu. Kancléř Gerhard Schröder ve svém projevu po útocích z 11. září 2001 zdůraznil, že Německo je připraveno převzít větší část mezinárodní odpovědnosti a ukončit tak svou roli jako sekundárního hráče na poli mezinárodních vztahů (Meiers 2002: 208). Jedním z důvodů byla dlouhodobě zmiňovaná solidarita s USA, stejně tak potřeba země dát najevo odhodlání k aktivnímu vojenskému zapojení nejen v NATO, ale i ostatních mezinárodních organizacích (Schröder 2014: 84).

Do americky vedené *operace Trvalá svoboda* (Operation enduring freedom), jež měla za úkol svrhnout talibanský režim a zničit afgánskou síť teroristické organizace Al Kaida, vysílá federální vláda Německa vojenský kontingent o velikosti 3900 vojáků. Následně je pak dalších 1200 vojáků posláno do vojenské mise NATO s názvem *Mezinárodní bezpečnostní vojenské podpůrné síly* (International Security Assistance Force, ISAF) za účelem zajištění dlouhodobé bezpečnosti a stability v zemi (Meiers 2002: 209). Toto aktivní zapojení Německa, jež přebírá vedoucí roli v operaci ISAF, vedlo k názoru, že země se chce aktivněji zapojovat do mezinárodních vojenských operací a opouští tak od svého doposud spíše pasivního přístupu (Schröder 2014: 78).

Operace v Afghánistánu byla vnímána jako humanitární operace, jež se zaměřovala čistě na politickou stabilizaci a restrukturalizaci země. Mezi politiky a širokou německou veřejností obdržela mise velkou podporu, neboť byla v souladu s německými politickými hodnotami. V první řadě se jednalo o multilateralismus. Na operaci se mimo členských zemí NATO podílely i v rámci doplňující *Asistenční mise OSN v Afghánistánu* (United Nation Assistance Mission in Afghanistan, UNAMA) státy OSN, Světová banka, Mezinárodní měnový fond či Evropská unie. Za druhé, obsáhlost mise umožnila Německu implementovat různá bezpečnostní opatření nejen v oblasti politiky, ekonomie a bezpečnosti, ale i v oblasti poválečné obnovy společnosti. Stejně tak byla země mezi prvními, jež nabídly finanční pomoc. Mise ISAF byla vnímána jako jedna z příležitostí, v rámci které mohli němečtí politici jednat a nenarušit zahraničně-politickou kulturu civilní mocnosti, a i nadále přispět k stabilitě země a její poválečné rekonstrukci (Schröder 2014: 86-87).

Nicméně v průběhu mise se ukázalo, že Německo nemá ucelenou strategii zahraniční politiky a stále odmítá jakoukoliv vojenskou participaci jednotek. V rámci mise ISAF byl Německu přidělen dohled nad městem na severu Afghánistánu Mazar-i-Sharif a přilehlými oblastmi. Tato provincie byla považována za jednu z nejstabilnějších. Jednotky Bundeswehru se zavázaly k případnému nasazení do akce pouze v oblasti tohoto regionu či hlavního města Kábulu. To vedlo k ostré kritice ze strany spojenců. Ke změně situace dochází v roce 2008, kdy se boje s povstaleckými skupinami přesouvají i na sever země. Následujícího roku dochází i k vojenskému nasazení Bundeswehru ve spolupráci s NATO a afghánskými bezpečnostními silami, pod označením stabilizační či podporující mise. Po leteckém úderu u Kundúzu 4. září 2009, kdy umírají civilisté, nastává obrat v německé politice. Německo vysílá německé vojáky a oficiálně vyhláší válečný stav. Dále vydává poziční dokument *Towards a Transfer of Responsibility*, kde se zavazuje k navázání další spolupráce v oblasti s afghánskými bezpečnostními jednotkami za účelem zvýšení bezpečnosti a ochrany regionu, stejně tak poskytnutí rozvojové pomoci⁵⁷ (Schröer 2014: 88-89).

V průběhu mise však Německo jeví stále větší neochotu k zapojení vojáků Bundeswehru do bojových operací vzbuzující pochyby o důvěryhodnosti země a jejích spojeneckých slibů, ke kterým se v členství rámci mezinárodních organizací zavázala (Schröer 2014: 78). Na vnitrostátní úrovni kancléřka Angela Merkelová podporovala zapojení do operace, neboť považovala válku v Afghánistánu za nezbytnou k zabránění šíření terorismu v regionu. Ztráty na životech, stejně tak vysoké finanční náklady na vojenskou operaci ISAF však měly za následek klesající podporu německých obyvatel (Snyder 2011: 189-191). Mise ISAF tak jednoznačně poukázala na nedostatky v německé zahraniční politice od vágně formulovaných cílů mise až po nedostatečné vojenské vybavení Bundeswehru⁵⁸ (Schröer 2014: 89-90).

K obratu dochází v roce 2010, kdy země nabízí asistenci při restrukturalizaci afghánských policejních sil. Stává se tak největším finančním přispěvatelem do tohoto programu. Každý rok vynakládá 77 milionů eur na policejní reformu. V rámci dalších závazků v oblasti civilizování společenských vztahů, zdravotnictví, vzdělávání či veřejné správy, SRN vynakládá finanční příspěvek až ve výši 430 milion eur ročně

⁵⁷ Německo se stalo třetím největším přispěvatelem vojenské síly v Afghánistánu (Noetzel, Schreer 2008: 214).

⁵⁸ 1. 1. 2015 je mise ISAF nahrazena misí *Rezolutní podpora* (Resolute Support) (North Atlantic Treaty Organization 2015).

(Federal Ministry of the Interior 2012: 3). Jedním z cílů programu je trénovat a školit policejní složky, vybudovat školící a policejní ústředí na celostátní úrovni a poskytnout základní vzdělání afghánským policejním úředníkům. Celkově by se počet úředníků měl v budoucnu zvýšit až na 140 000 (Federal Ministry of the Interior 2012: 5-6).

Německo se po celou dobu účastnilo tří operací zaměřených na restrukturalizaci a modernizaci afgánské policie: *NTM-A* pod záštitou NATO⁵⁹, *EUPOL* pod záštitou EU a v neposlední řadě *GPPT*, jež je považován za ryze německy vedený program v oblasti Kábulu a severním Afghánistánem⁶⁰ (Federal Ministry of the Interior 2012: 9). Modernizace policejních složek v rámci EUPOL a GPPT stále probíhají⁶¹ (Bamberger-Schreyer; Auswärtiges Amt 2016).

Válka v Afghánistánem ukazuje, že Německo se i nadále zdráhá přistoupit k použití síly, nicméně politicky chce dostát svých partnerských závazků. Toto naznačuje i snaha o restrukturalizaci Bundeswehru s cílem modernizovat vojenské složky, které by byly schopné adekvátně reagovat jak na tradiční, tak i netradiční hrozby. Na tuto nebezpečí se v rámci redefinování německých bezpečnostních hrozeb zaměřuje *Bílá kniha* z roku 2006 publikovaná ministerstvem obrany SRN (Noetzel, Schreer 2008: 211-214). Nicméně za jeden z úspěchů německé zahraniční politiky lze považovat zapojení do programů NATO a EU v oblasti restrukturalizace a modernizace afgánské policejní složky, kde Německo vyvíjí i svou vlastní iniciativu. Po celou dobu je tato mise postavena na bázi multilateralismu, institucionalismu a dodržování mezinárodního práva. Lze říci, že se země i nadále snaží o dodržování zásad konceptu civilní mocnosti (Schröer 2014: 92).

Na základě výše uvedených informací lze konstatovat, že k radikální proměně německé zahraniční politiky v oblasti použití vojenské síly dochází v roce 1999 v reakci na masakr v Račaku. Hlavním důvodem k zapojení a vyjádření plné podpory vůči *operaci Spojenecká síla* Spolkovým sněmem byly humanitární úmysly s cílem zabránit dalším masakrům na civilním obyvatelstvu. Zároveň také sehrála SRN klíčovou roli

⁵⁹ Operace započala v říjnu 2009 (Schröer 2014: 93).

⁶⁰ Do programu se zapojilo až 200 německých policejních důstojníků, jež pracují v úzké spolupráci s afghánskými policejními složkami (Federal Ministry of the Interior 2012: 9).

⁶¹ Německý projekt GPPT začal v roce 2002, mise EUPOL pak v létě 2007 (Bamberger-Schreyer; Auswärtiges Amt 2016).

během jednání mezi OSN a Ruskem o společném postoji vůči Srbsku. Země byla také jedním z největších přispěvatelů do kontingentu ve vojenské misi KFOR.

Německé chování v Kosovu lze na základě Holstioho typologie národních rolí charakterizovat nejen *rolí věrného spojence*, která je patrná z vojenského zapojení Bundeswehru do operací NATO, nýbrž i *rolí spolupracovníka regionálního systému* patrné z participace na misi OSN UNMIK s cílem zabezpečit civilní správu ve válkou zničeném Kosovu. Diplomatická aktivita během vyjednávání mezi Ruskem a OSN poukazuje na *rolí aktivního nestraníka*. V neposlední řadě *role příkladu* je postavena na vybudování prestiže mezi zahraničními partnery skrze dodržování hodnot na vnitrostátní úrovni. Německé jednání bylo v tomto případě ospravedlněno nutností ochrany lidských práv za hranicemi státu. Na druhou stranu se však účastnilo operace bez mandátu OSN. Toto jednání je v rozporu s definicí role příkladu.

Válku proti terorismu si lze naopak vyložit dvěma způsoby. Po válce v Kosovu Německo zastává aktivnější přístup na poli mezinárodních vztahů. V případě americky vedené invaze do Iráku stálo v opozici vůči svému hlavnímu zahraničnímu partnerovi, jak ze strany vojenského tak finančního zapojení, poukazující na nelegitimitu operace. Nicméně SRN zdůrazňuje politickou solidaritu v boji proti terorismu zmiňovanou nejen v Bílé knize z roku 2006, ale i Směrnících pro obrannou politiku z roku 2011, což dokazuje aktivní zapojení Bundeswehru v afghánských operacích. Po teroristických útocích z 11. září 2001 získává USA v boji proti Talibánu a Al Kaidě naprostou podporu ze strany SRN. Do *operace trvalá svoboda* a mise NATO *Mezinárodní bezpečnostní vojenské podpůrné síly* vysílá Německo své vojáky, stejně tak přebírá vedoucí úlohu v misi *ISAF*. Po pokračujících ztrátách na civilních životech, finanční nákladnosti operace a selhání německé vlády v rozhodném vedení operace však operace ztrácí podporu. Země se však aktivně zapojila do mezinárodního programu, jenž si kládla za cíl restrukturalizaci afghánských policejních sil. Tato mise vzbudila obzvláště podporu ze strany německé veřejnosti, neboť se jednalo o operaci vystavenou na multilaterální spolupráci, institucionalismu a dodržování mezinárodního práva.

Na základě K. J. Holstioho typologie národních rolí lze tuto aktivní účast na programu restrukturalizace policejních sil a asistence při stabilizaci země vysvětlit skrze *rolí zastávce rozvoje*, *rolí spolupracovníka regionálního subsystému*, *rolí příkladu* a

rolí aktivního nestraníka. Samotné zapojení do mezinárodní operace v Afghánistánu pak skrze roli věrného spojence.

5. Zhodnocení role SRN jako civilní mocnosti

5.1. Zhodnocení zahraničně-politické kultury Německa jako civilní mocnosti z pohledu jiných autorů

Z důvodu důsledného vyhodnocení zahraničně-politické kultury Německa a jeho role jako civilní mocnosti je důležité zmínit i ostatní výzkumy, jež byly na toto téma již provedeny. Diplomová práce se zaměří na tři autory Gunthera Hellmanna, Philippa Schweerse a Henninga Tewese. Na základě analýzy konkrétních významných zahraničních událostí po roce 1990, každý ze zmiňovaných autorů hodnotí Německo a jeho zapojení do mezinárodních vztahů, nejen v oblasti bezpečnostní a obranné politiky. Pro úplnost diplomové práce je důležité neopomíjet i další úhly pohledu na německou zahraniční politiku.

Phillip Schweers ve svém článku *Still a Civilian Power* zkoumá zahraniční identitu Německa jako civilní mocnosti na základě analýzy rozhovorů s politiky a předními odborníky zaměřující se na období mezi lety 1990 až 2007. Cílem výzkumu je zodpovědět, zda je možné, aby i nadále Německo pokračovalo ve své politice civilní mocnosti, i v případě, že se vojensky zapojí do mezinárodních operací po celém světě (Schweers 2008: 2-4). Na základě analýzy konfliktu v Perském zálivu, Jugoslávii, Afghánistánu a Iráku hodnotí zahraničně-politickou identitu země. Válka v Kosovu byla dle Schweerse vnímána jako zlomový bod, který vedl k proměně dosavadního směřování zahraniční politiky. I když německé politické elity stále kladou důraz na lidská práva či multilateralismus, nelze zemi považovat za ryze civilní mocnost. Od roku 1999 dochází k postupnému navyšování počtu německých vojenských jednotek v zahraničí (Schweers 2008: 14-22, 26-27).

Henning Tewes ve svém článku *The Emergence of a Civilian Power: Germany and the Central Europe* naopak hodnotí Německo z hlediska jeho politiky k zemím střední Evropy po roce 1990 (Tewes 1997: 95). Své poznatky čerpá z analýzy politických závazků, jež byly dány zemím Vísegrádu s cílem nabídnout jim pomoc v oblasti obchodu, průmyslu či sociálního rozvoje (Tewes 1997: 95). Dochází k závěru, že Německo vykazuje známky civilní mocnosti ke vztahu k těmto zemím, nicméně prozatím nebyla představena žádná komplexní strategie, jež by tuto spolupráci do

hloubky rozvíjela. Stejně tak díky inklinaci země k západu nelze považovat tyto závěry v dlouhodobém hledisku za platné (Tewes 1997: 112-114).

V neposlední řadě Maullův koncept civilní mocnosti je použit ve výzkumu Gunthera Hellmana v článku *Beyond Weltpolitik, Self-Containment and Civilian Power: United Germany's Normalizing Ambitions*. Přichází zde se zajímavou myšlenkou, neboť tvrdí, že německá politika civilní mocnosti je ve skutečnosti výsledkem působení politik jednotlivých západních zemí od konce druhé světové války. Po sjednocení tento fenomén i nadále pokračuje. Německá zahraniční politika je stále formována zahraničním prostředím, politickými okolnostmi, politickými elitami, občany státu a v neposlední řadě požadavky ze strany partnerských států (Hellmann 1999: 2-3). Pro porovnání využívá analýzu politických rozhodnutí v oblasti zahraniční politiky ve dvou časových obdobích, přelom roku 1990, 1991 a rok 1999. V rámci výzkumu vyvozuje, že Německo čelí neustálému mezinárodnímu tlaku adresujícímu zapojení Bundeswehru do vojenských operací a zároveň nutnosti přispět ke stabilní politické situaci v Evropě. Toto vyvolalo kladnou reakci ze strany německé veřejnosti, jež také sdílela potřebu aktivnějšího zapojení do aliancí a ochrany nového mezinárodního prostředí. Německo tak mění svou politiku ze zdráhavé na responzivní (Hellmann 1999: 42-50). Hellmann dochází k závěru, že Německo není o moc více či méně civilní mocností než jeho zahraniční spojenci (Hellmann 1999: 3).

5.2. Zhodnocení zahraničně-politické kultury Německa jako civilní mocnosti z hlediska vlastního výzkumu

Vlastní výzkum diplomové práce spočívá v ověření předem stanovené hypotézy: „*Konec studené války a sjednocení Německa neměly vliv na jeho zahraničně politickou kulturu civilní mocnosti.*“, na základě předem stanovených kritérií definovaných v teoretické části práce. Konkrétně se jedná o konceptuální rámec Kalevi J. Holstiho, jenž je používán pro analýzu zahraniční politiky státu. Na základě první části výzkumu zabývajících se analýzou právního ukotvení současné německé obranné politiky a zapojení Bundeswehru do zahraničních misí po sjednocení SRN, byla autorka schopna přiřadit jednotlivé role interpretující jednání německých politických elit k politickým rozhodnutím spjatých se zapojením země do mezinárodních vojenských operací.

Druhá část výzkumu diplomové práce, jemuž je věnována následující podkapitola, se zabývá analýzou zahraničně-politické kultury Německa jako civilní mocnosti vycházející z praktické aplikace poznatků čerpajících z předcházejících kapitol na Maullův koncept civilní mocnosti. Jak již bylo zmíněno v teoretické části, Holstiho koncepce splňuje charakteristiky civilní mocnosti v sedmi rolích ze 17. Těmi jsou „*role spolupracovníka regionálního subsystému, role zastávce rozvoje, role příkladu, a v jisté míře i role aktivního nestraníka, role věrného spojence, role zastávce osvobození a mostu*“ (Handl 2011: 178). Každá z nich bude postupně analyzována a na základě poznatků z kapitol 2, 3 a 4 diplomové práce vyhodnocena.

První rolí je *role spolupracovníka regionálního subsystému*, v rámci které se země zavazuje ke spolupráci na tvorbě širších subsystémů či komunit spolu s ostatními státy (Holsti 1970: 265-266), což dokládá *článek 23 německé ústavy*, v němž země přislíbujíc podporu na budování společné Evropy. Dále zdůrazňuje princip subsidiarity, prohlubování evropské integrace a podporu a dodržování západních hodnot, mezinárodního práva a ochrany lidských práv a svobod (Basic Law 2012: čl. 23). Na základě *Směrnic pro obrannou politiku*, je považováno členství v mezinárodních organizacích (OSN, NATO, EU) za stavební pilíř obranné a bezpečnostní politiky (Policy Guidelines 2011: 7-8). *Bílá kniha* dále poukazuje na aktivní účast Bundeswehru na peacekeepingových misích na Balkáně, Kavkaze, Blízkém východě, africkém a asijském kontinentě (Weißbuch 2006: 6-7). V zahraničních misích je závazek k budování širších subsystémů patrný během mise OSN UNMIK v Kosovu, jejímž cílem je zabezpečit civilní správu ve válkou zničeném Kosovu a zajistit stabilní prostředí pro jeho obyvatele (Manolache, Chis 2015: 63). Či participace na misích v Bosně a Hercegovině a v současné době na misi *EUROR Althea* (Federal Foreign Office 2012). Stejně tak důležitou roli sehrál Bundeswehr v Afghánistánu, kde se podílel spolu s ostatními státy na restrukturalizaci policejních sil v rámci mise *NTM-A* pod záštitou NATO, *EUPOL* pod záštitou EU a v neposlední řadě *GPPT* jako ryze německy vedeného programu (Federal Ministry of the Interior 2012: 9). Ve všech misích se vláda SRN jednoznačně zavazuje k dlouhodobé spolupráci mezi státy a vládou dané země, ve které mise probíhá, za účelem tvorby širších komunit a subsystémů spolu s ostatními státy.

Rolí věrného spojence lze charakterizovat chování německých politických elit ve všech mezinárodních operacích po sjednocení země. Na základě definice je politika

státu v tomto případě vystavěna na zapojování se do aliancí a na dodržování předem stanovených politických závazků za účelem zajištění bezpečnosti a ochrany státu. Nicméně tato role může být připsána pouze těm aktérům, kteří vyjadřují svou podporu politice konkrétního státu a zároveň přejímají specifické závazky v rámci spojenečství (Holsti 1970: 267-268). Na základě již zmíněného článku 23 Ústavy SRN, stejně tak *Směrnice pro obrannou politiku* a *Bílé knihy*, členství v EU, NATO a OSN je považována za hlavní pilíř německé zahraniční a obranné politiky, nicméně již od roku 1990 je pro zemi politicky obtížné přejímat závazky v rámci spojenečství, obzvláště těch vojenských. V první polovině 90. let se země zapojuje minimálně vojensky do mezinárodního dění. I když opouští od tzv. *šekové diplomacie*, důraz je kladen především na diplomacii, spolufinancování mezinárodních operací či podporu mezinárodně platných sankcí vyjadřující podporu politikám partnerských zemí (Baumann, Hellmann 2001: 11; Asmus 1992: 12). Během operace v Kuvajtu nedochází k vojenskému zapojení Bundeswehru, nicméně v případě Somálska nastává obrat. Německá vláda oficiálně schvaluje vyslání Bundeswehru do Somálska s cílem zajistit humanitární dodávky potravin (Bundeswehr 2015). Následuje vojenské zapojení do operace UNOSOM II, v rámci které vojáci logisticky zajišťují zásobování operace, stejně jsou udržováni v pohotovosti v případě potřeby nasazení do akce (Lantis: 58-59). Nicméně stejně toto rozhodnutí bylo v rozporu s ústavou SRN, na kterou již poukazyval ministr zahraničí Genscher v roce 1990 (Hellmann 1999: 10-13). V červnu 1994 ústavní soud upravuje právní podmínky pro zapojení Bundeswehru. Nyní je možné, aby se ozbrojené vojenské jednotky účastnily jakékoliv mise s platným mandátem OSN (Hyde-Price 2000: 147). Nicméně i přes odstranění této právní bariéry, německé politické elity drží Bundeswehr mimo centrum bojů. Během války v Bosně podporuje Německo sankce uvalené vůči Srbsku a Černé hoře, nicméně s ohledem na německou minulost a nacismus odmítá vyslání jednotek. Až masakr v Srebrenice tento postoj mění. Stejně tak válka a spoluúčast na operaci *Spojenecká síla* v Kosovu s cílem zabránit násilí na kosovských Albáncích (Utley 2006: 73-74). Zapojení se do operace, jež probíhala bez mandátu OSN, znamenalo další z milníků v německé zahraniční a bezpečnostní politice, vyjadřující jasnou vůli k plnění spojeneckého závazku v rámci mezinárodních organizací, v tomto případě v rámci NATO. V neposlední řadě válka proti terorismu, mimo válku v Iráku, ukázala podporu Německa a vůli k plnění spojeneckých závazků. Obzvláště pokud se jedná o boj proti terorismu a podobné hrozby globálního charakteru (Meiers 2002: 208). Nicméně s rostoucími finančními náklady a ztrátou na civilních

životech, stejně tak v důsledku ne příliš dobře německy vedené operace ISAF, ztrácí zapojení v Afghánistánu podporu mezi širokou německou veřejností (Schröer 2014: 78, 89-90). Lze tedy říci, že v rámci role věrného spojence Německo, až na případ Iráku, podporuje politická rozhodnutí svých partnerů (uvalení sankcí, zahájení vojenských misí a peacekeepingových operací), nicméně dodržování předem stanovených závazků, obzvláště týkajících se použití vojenské síly se až doposud jeví jako problematické nejen mezi politickými elitami, ale i německou veřejností. I když mise v Afghánistánu (*ISAF, GPPT*) ukázaly vůli země k aktivnějšímu zapojení, neexistuje zde propracovaná bezpečnostní strategie a jasně stanovené cíle, podle nichž by se mohla země politicky řídit.

Třetí rolí splňující kritéria civilní mocnosti je *role příkladu*. Stát se skrze dodržování svých vnitrostátních politik, předem stanovených cílů a hodnot, snaží o získání vlivu na mezinárodní úrovni (Handl 2011: 19). Za jeden z ukazatelů vnitrostátní politiky lze považovat Ústavu SRN. V rámci *článku 23* se země zavazuje k dodržování mezinárodního práva, ochraně základních lidských práv a svobod, stejně tak ostatních principů, které jsou v souladu s Ústavou (Basic Law 2012: čl. 25). *Článek 25* umožňuje přenesení mezinárodního práva do spolkového práva, jež je mu nadřazené (Basic Law 2012: čl. 25). Lze tedy říci, že striktní dodržování západních hodnot a mezinárodního práva na vnitrostátní úrovni může mít pozitivní dopad na budování prestiže mezi zahraničními partnery. Za názorný příklad může být považováno reakce německých politických elit v Bosně a Hercegovině na masakr v Srebrenice. Až do dnešní doby je téma holokaustu považováno za velmi citlivé, nicméně SRN bylo schopno překonat tuto bariéru a vyslat vojenské jednotky do oblasti, kde došlo ke zločinu genocidy odkazující se na jeden z imperativů zahraniční politiky „*nikdy více*“ (Von Oppen 2013: 209). Za další příklad budování prestiže mezi spojenci lze považovat účast na *operaci Spojenecká síla* v Kosovu. Německé jednání bylo v tomto případě ospravedlněno nutností ochrany lidských práv za hranicemi státu. Na druhou stranu se však účastnilo operace bez mandátu OSN. Toto jednání bylo v rozporu s touto rolí (Utley 2006: 73-74).

Holstiho čtvrtá role, tzv. *role aktivního nestraníka*, v rámci které si stát připouští možnost vystupování země v roli možného mediátora, případně si vyhrazuje prostor k navazování a prohlubování diplomatických a obchodních vztahů se zbytkem světa

(Holsti 1970: 262-263). V případě SRN se jednoznačně jedná o navázání hlubší spolupráce v rámci mezinárodních organizací. Směrnice pro obrannou politiku dokonce nazývají kolektivní systém transatlantického partnerství jako spojenci mezi Evropou, USA a Kanadou. Za cíl si klade prohloubení spolupráce a dialogu uvnitř struktur NATO, zajištění bezpečnosti na kontinentu stejně tak dosáhnutí efektivní spolupráce v boji proti současným a budoucím hrozbám mezinárodního společenství (Defence Policy Guidelines 2011: 5-6). Tato diplomatická aktivita a mediace vztahů mezi spojenci byla viditelná během války v Kosovu v roce 1999, kdy se Německu podařilo dojednat společnou pozici mezi OSN a Ruskem v rámci Rady bezpečnosti OSN vůči srbské invazi. Lze tedy říci, že německé diplomatické snahy byly klíčové pro počáteční snahy v následných mírových jednáních (Utley 2006: 73-74). Nicméně nelze říci, že tato role je rolí, jež by Německo ve výše zmíněných mezinárodních vojenských operacích aktivně zastávalo.

Naopak *role zastávce rozvoje* je jednou z častých rolí, podle níž se zahraniční politika SRN řídí. Je orientována na povinnost poskytnutí asistence méně rozvinutým zemím (Holsti 1970: 266). Na základě Směrnic pro obranu se SRN zavazuje k poskytnutí pomoci jiným zemím (Defence Policy Guidelines 2011: 5). V rámci zapojení do mezinárodních vojenských operací je toto politické rozhodnutí viditelné v misích *OSN UNMIK* v Kosovu, *EUFOR Althea* či v případě Afghánistánu *mise ISAF* a programech reformy afghánské policie *NTM-A*, *EUPOL* a *GPPT*. Ve všech případech bylo cílem zajistit stabilitu v zemi, stejně tak napomoci fungování či restrukturalizaci veřejné správy. Poskytnutí finanční asistence ve válkou zničených zemích je také jednou z možností charakterizující inklinaci státu k roli zastávce rozvoje. V případě SRN se jedná např. o financování veřejné správy, zdravotnictví či vzdělávání v Afghánistánu (Federal Ministry of the Interior 2012: 3, 9; Federal Foreign Office 2012).

Posledními Holstiho rolemi, jež splňujícími charakteristiky civilní mocnosti, jsou *role zastávce osvobození* a *role mostu*. V prvním případě role vychází z přesvědčení o podpoře liberačních hnutí v zahraničí (Holsti 1970: 263-265). Na základě příkladů uvedených v předešlých kapitolách lze za vypovídající považovat podporu SRN vůči liberalizačním tendencím Chorvatska a Slovinska na počátku 90. let (Von Oppen 2013: 200). Evidence pro Holstiho *rolí mostu* spočívající v komunikaci a předávání informací či poselství mezi lidmi pocházejících z různých kultur (Handl

2011: 19), však není ve výzkumu diplomové práce patrná, neboť se práce zaměřuje výhradně na zapojení Bundeswehru do vojenských zahraničních operací.

Závěr

Diplomová práce se zabývala německou zahraniční a bezpečnostní politikou po roce 1990. Konkrétně se zaměřila na zapojení země do mezinárodních vojenských operací. Cílem práce bylo vysvětlit a následně analyzovat vývoj a proměny ve vnímání německé zahraniční politiky a zjistit, zda měly vliv na zahraničně-politickou kulturu Německa jako civilní mocnosti s cílem verifikovat či falzifikovat danou tezi:

„Konec studené války a sjednocení Německa neměly vliv na jeho zahraničně politickou kulturu civilní mocnosti.“

Pro výzkum si diplomová práce v úvodu položila následující výzkumné otázky:

1. *Jak se vyvíjela bezpečnostní politika Německa po roce 1990?*
2. *Jaké je právní uchopení současné německé bezpečnostní politiky ve vztahu k civilní mocnosti?*
3. *Na jakých mezinárodních misích se německý Bundeswehr podílel/podílí a jakou v nich sehrával/sehrává roli?*

Teoretické uchopení práce vycházelo z *koncepce národních rolí* K. J. Holstiho určených pro analýzu zahraniční politiky státu. Na základě komparace tohoto konceptu s konceptem civilní mocnosti Hannse Maulla byla autorka schopna vyselektovat národní role charakteristické pro chování civilní mocnosti, které následně sloužily jako základní parametry výzkumu. Jednalo se o *roli spolupracovníka regionálního subsystému, roli zastávce rozvoje, roli příkladu a v jisté míře roli aktivního nestraníka, roli věrného spojence, roli zastávce osvobození a roli mostu.*

V rámci první výzkumné otázky "*Jak se vyvíjela bezpečnostní politika po roce 1990?*", výzkum prokázal názorovou rozdělenost země po konci studené války o směřování německé politiky, jež byla patrná po celou dobu 90. let, obzvláště ve vztahu k NATO a plnění aliančních závazků v rámci této organizace. Země kladla i nadále klade důraz na diplomacii, podporu hospodářských sankcí a poskytnutí finančních příspěvků na podporu mezinárodních misí. Po sjednocení země však bylo nutné, aby došlo k úpravě právních podmínek stanovených v Ústavě týkajících se zapojení Bundeswehru v zahraničních operacích. Rostoucí nátlak ze strany spojenců, stejně tak proměna charakteru mezinárodního prostředí vedly k upravení těchto podmínek v roce

1994. Od této doby je Německo schopné účastnit se jakékoliv mise s platným mandátem OSN. Jako aktér však země i nadále pokračuje v politice zdrženlivosti a minimálního zapojení vojenských sil, obzvláště pokud se jedná o ozbrojený konflikt, během kterého by mohlo dojít k vědomému ohrožení života německých vojáků. Pro bezpečnostní politiku Německa byly dalším milníkem konflikty v Bosně a Kosovu, ve kterých došlo k násilí na civilním obyvatelstvu. Německo se vojensky zapojuje do operace a staví se do pozice ochránce morálních hodnot na mezinárodním poli. Je tak vytvořen politický základ pro legitimizaci budoucího zapojení Bundeswehru do vojenských operací. Dochází k překonání bariéry vůči vojenské participaci Bundeswehru v zahraničí. Po celou dobu 90. let 20. století politické elity SRN jednali v souladu s charakteristikami *Holstiho role spojence, role příkladu a role spolupracovníka regionálního systému*.

Druhá výzkumná otázka "*Jaké je právní uchopení současné německé bezpečnostní politiky ve vztahu k civilní mocnosti?*", byla klíčová pro pochopení politického směřování německé zahraniční politiky, stejně tak cílů, jaké si vláda v mezinárodních vztazích klade. Současná strategická koncepce je shrnuta v oficiálních dokumentech ministerstva obrany, ve *Směrnících pro obrannou politiku* z roku 2003 a *Bílé knize* z roku 2006. Tyto publikace mají za cíl především informovat veřejnost o směřování německé zahraniční politiky. Německá vláda klade důraz na upevnění partnerských závazků s cílem zajistit bezpečnost v Evropě. Členství v OSN, NATO či EU je považováno za základní pilíř německého, bezpečnostního a obranného politického rámce. Použití síly je ospravedlněno, pokud je v souladu s mandátem OSN a v souladu s německými zájmy i zájmy mezinárodního společenství. Jedná se o zahraniční mise probíhající se souhlasem aliančních partnerů. Dalším případem legitimního použití síly je v případě ohrožení civilních životů. Německo i nadále klade důraz na multilateralismus v mezinárodních vztazích a na dodržování národních a nadnárodních norem. Použití síly je bráno jako nástroj poslední instance. Lze říci, že toto jednání je v souladu s *Holstiho rolí spolupracovníka regionálního systému, rolí příkladu a rolí věrného spojence*.

Třetí výzkumná otázka "*Na jakých mezinárodních misích se německý Bundeswehr podílel/podílí a jakou v nich sehrával/sehrává roli?*", byla klíčovou pro vyhodnocení zahraničně-politické kultury Německa jako civilní mocnosti a zachycení

proměn ve vnímání německé zahraniční politiky na základě analýzy chování SRN v jednotlivých operacích. Byly vybrány takové vojenské mise, jež byly v té době hojně kritizovány i ze strany německé veřejnosti, obzvláště pokud se jednalo o možnost použití vojenské síly a riskování životů německých vojáků. Lze je rozdělit do dvou období, před a po roce 1999. Na počátku 90. let lze charakterizovat zapojení Německa do mezinárodních operací jako pasivní. Válka v Kuvajtu začala v průběhu procesu sjednocování Německa, kdy se země podílí na spolufinancování operací *Pouštní štít* a *Pouštní bouře*, stejně tak poskytuje základny pro vojenské jednotky OSN. Během války v Somálsku v roce 1992 se spolupráce v rámci aliančních struktur více prohlubuje. Německo se podílí na zajištění letecké dopravy humanitárních dávek pod podmínkou, že vojáci nebudou umístěni v centru bojů. SRN tak jasně demonstruje snahu o plnění závazků, jež je potvrzena zpětným rozhodnutím Ústavního soudu SRN v roce 1994 o legitimní účasti Bundeswehru na operacích za hranicemi státu. Uznání nezávislosti Chorvatska a Slovinska v roce 1991, následná válka v Bosně a obzvláště masakr v Srebrenice, mají za následek zapojení do operace NATO *Rozhodná síla*, posléze do mírové mise *IFOR*. Je tak položen základ pro participaci Bundeswehru na vojenských operacích, nikoliv na základě politicky relevantních hodnot, nýbrž morálních a humanitárních. Německo také podporuje sankce uvalené mezinárodním společenstvím na Černou Horu a Srbsko. V současné době je SRN v zemi i nadále aktivní. Konkrétně se podílí na misi *EUROR Althea*. V reakci na masakr v Račaku během Kosovské války se země zapojuje do operace *Spojenecká síla* s cílem zabránit dalšímu násilí na civilním obyvatelstvu. Zároveň také sehrála klíčovou roli během jednání mezi OSN a Ruskem o společném postoji vůči Srbsku. Země se stává jedním z největších přispěvatelů do kontingentu ve vojenské misi KFOR. Stejně tak se doposud účastní mise OSN UNMIK s cílem zabezpečit civilní správu ve válkou zničeném Kosovu. Od této doby Německo zastává aktivnější přístup na poli mezinárodních vztahů.

Dalším důležitým milníkem byla válka proti terorismu. Po teroristických útocích z 11. září 2001 získává USA v boji proti Talibánu a Al Kaidě naprostou podporu ze strany SRN. Do operace *trvalá svoboda* a mise NATO *Mezinárodní bezpečnostní vojenské podpůrné síly (ISAF)* vysílá Německo své vojáky, stejně tak přebírá vedoucí úlohu v misi. Země se mimo jiné aktivně zapojuje do mezinárodního programu s cílem restrukturalizovat afghánské policejní síly. Jednalo se o programy *NTM-A* pod záštitou NATO, *EUPOL* pod záštitou EU a *GPPT* jako ryze německé iniciativy. V případě Iráku

se Německo na operaci odmítá účastnit, neboť samotná operace probíhala bez oficiálního mandátu OSN. Jednalo tak s vědomím, že tento postoj znamená narušení dlouhodobých partnerských vztahů s USA. Participace ve zmiňovaných vojenských operacích vypovídá o jednání země v souladu s Holstiho *rolí věrného spojence, rolí příkladu, rolí spolupracovníka regionálního systému, rolí aktivního nestraníka, rolí zastávce rozvoje a rolí zastávce osvobození*.

Pokud brána v potaz pouze definice civilní mocnosti podle Hannse Maulla, politika země je postavena na „*multilateralismu, institucionalismu, nadnárodní integraci a omezení použití vojenské síly jako prostředku mezinárodních vztahů*“. Důraz je také kladen na *dodržování národních a mezinárodních norem*“ (Maull 1999:1). Odpor k násilí a použití vojenské síly jako nástroje řešení konfliktů jsou v dnešní době v Německu stále velmi citlivým tématem. Toto je patrné ze striktního ústavního vymezení týkajícího se podmínek zapojení Bundeswehru v zahraničí. Lze říci, že SRN se dobrovolně zapojuje pouze do peacekeepingových, popř. obranných misí, pokud je riziko ohrožení života německých vojáků minimální. Důraz je naopak kladen na diplomacii, řešení konfliktů mírovou cestou, mezinárodní ekonomický rozvoj a poskytnutí finanční pomoci zemím zasažených válkou. Německo se tak snaží o použití jiných prostředků než vojenských, lze říci prostředků civilní mocnosti. Tento přístup je do značné míry i nadále kritizován mezi spojenci, stejně tak vede k rozkolu mezi samotnými německými politickými elitami. Na jedné straně čelí nátlaku ze strany USA a dalších zemí k přijetí větší odpovědnosti v zahraničí, na druhé pak čelí doma jasné antipatii vůči zapojení Bundeswehru v mezinárodních vojenských operacích.

Pokud výše zmíněné rysy německé politiky jsou aplikovány na definici Hannse Maulla, lze říci, že Německo zcela splňuje charakteristiky civilní mocnosti na vnitrostátní úrovni a předem stanovenou hypotézu „*Konec studené války a sjednocení Německa neměly vliv na jeho zahraničně politickou kulturu civilní mocnosti*.“, lze považovat za platnou. Nicméně jednání státu na mezinárodní úrovni, tedy z hlediska koncepce národních rolí určených pro analýzu zahraniční politiky státu jako civilní mocnosti, není v této oblasti úplně jednoznačné a platnost hypotézy zcela jasná.

Klíčovým faktorem je podmínka použití síly jako nástroje poslední instance. Jednání SRN ve vojenských operacích rozvedené ve čtvrté kapitole diplomové práce jasně dokládá zdrženlivost země k použití zbraní, nicméně válka v Kosovu a Bosně

ukazuje, že pokud jsou životy civilistů v ohrožení, Německo je ochotné sílu použít. Na základě této skutečnosti lze říci, že Německo i nadále působí jako civilní mocnost, nicméně nelze ji považovat za stejnou civilní mocnost jako na počátku 90. let. Je to zapříčiněno mnoha faktory:

1. Proměna charakteru mezinárodního prostředí, ukončení bipolárního rozdělení světa.
2. Nárůst válečných konfliktů, občanských válek a s tím spojený vzrůst počtu civilních obětí.
3. Požadavek na aktivní participaci v mezinárodních vojenských organizacích a podíl na sdílené mezinárodní odpovědnosti.
4. Německo je považováno za plně suverénní a soběstačnou zemi, nemůže již proto spoléhat na ochranu ze strany USA a ostatních spojenců jako během studené války, aniž by vojensky nepřispívalo do mezinárodních operací, stejně tak musí dodržovat závazky plynoucí z členství v mezinárodních organizacích.
5. Finanční nákladnost operací a nutnost restrukturalizace Bundeswehru z důvodu nedostatečné logistické připravenosti a schopnosti adekvátně reagovat na soudobé hrozby, kterým musí státy v rámci mezinárodních operací čelit, ukazují na obrat a posun v německé politice. Nicméně tato finanční nákladnost je stále jedním z nejprodiskutovanějších témat v Německu a argumentem, proč se neúčastnit misí v zahraničí (v minulosti velké investice do spolkových zemí bývalého Východního Německa).

Pokud budou brány v potaz výše zmíněné skutečnosti, lze dle autorky považovat výzkum diplomové práce za úspěšný. V kapitolách byly zachyceny proměny ve vnímání zahraničně-politické kultury Německa jako civilní mocnosti a skrze aplikaci teoretického rámce národních rolí K. J. Holstiho určeného pro analýzu zahraniční politiky státu. Závěry prokazují, že Německo i nadále jedná v souladu s politikou civilní mocnosti uzpůsobené charakteru soudobého mezinárodního prostředí. Analýza prokázala, že chování Německa lze vysvětlit K. J. Holstiho *rolí spolupracovníka regionálního subsystému, rolí zastávce rozvoje, rolí příkladu, rolí aktivního nestraníka, rolí věrného spojence, rolí zastávce osvobození*. Sedmá role vypovídající o chování civilní mocnosti tzv. *role mostu*, však není ve výzkumu diplomové práce patrná. Jedním

z důvodu může být zaměření práce, neboť výzkum autorky byl výhradně orientován na zapojení Bundeswehru do vojenských zahraničních operací. V úvodu stanovenou hypotézu lze i přesto v tomto případě považovat za platnou.

Obsah diplomové práce přináší podnětný základ pro studium dané problematiky i z jiných perspektiv německé zahraniční politiky. Bylo by zajímavé analyzovat, zda země splňuje podmínky civilní mocnosti např. i v případě politiky zaměřené na země střední a východní Evropy či v případě spolupráce s ostatními evropskými státy na supranacionální úrovni. Popřípadě může být analyzována role Německa v rámci energetické bezpečnosti či vnějších ekonomických vztahů. Autorka tímto ponechává prostor pro další výzkumy a interpretace zabývající se tématem Německa jako civilní mocnosti.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Bundesministerium der Verteidigung. 2006. „Weißbuch zur Sicherheitspolitik Deutschlands und zur Zukunft der Bundeswehr 2006“. Bundesministerium der Verteidigung, 2006 (online; Pdf). Dostupné z: <[http://www.bmvg.de/portal/a/bmvg/!ut/p/c4/Dca7DYAwDAXAWVgg7unYAucYCV P-Qrnsz7omqObfoUnPHfUwolOuhx2u4zN0xuFC_IGQddWEzqi4eLF1i7mqXFkKf-WQNUOF6jFY_sAY_7e5g!/> \(7.11.2015\).](http://www.bmvg.de/portal/a/bmvg/!ut/p/c4/Dca7DYAwDAXAWVgg7unYAucYCV P-Qrnsz7omqObfoUnPHfUwolOuhx2u4zN0xuFC_IGQddWEzqi4eLF1i7mqXFkKf-WQNUOF6jFY_sAY_7e5g!/)

Bundesministerium der Verteidigung. 2011. „Defence Policy Guidelines 2011“. *Bundesministerium der Verteidigung*, 2011 (online; Pdf). Dostupné z: <[http://www.bmvg.de/portal/a/bmvg/!ut/p/c4/LYsxEoAgDATf4gdIb-cv1MYBzcQbMDgQ8ftSONtssUsrddQ3iDdk9YlmWnaM4XXhauIq9pPLYbB65wRDdF6FQzZ2R47PxdqtcTHGAXIU_q72byv9tgQFK91xGj6tRgx1/> \(7.11.2015\).](http://www.bmvg.de/portal/a/bmvg/!ut/p/c4/LYsxEoAgDATf4gdIb-cv1MYBzcQbMDgQ8ftSONtssUsrddQ3iDdk9YlmWnaM4XXhauIq9pPLYbB65wRDdF6FQzZ2R47PxdqtcTHGAXIU_q72byv9tgQFK91xGj6tRgx1/)

Deutscher Bundestag. 2012. „Basic Law for the Federal Republic of Germany“. *Deutscher Bundestag*, 2012. Dostupné z: <<https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>> (7.11.2015).

Federal Ministry of the Interior. 2012. „Germany’s support for police reform in Afghanistan“. *Federal Ministry of the Interior*, 2012 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://www.germany.info/contentblob/3626054/Daten/2587864/AFGPolice.pdf>> (7.4.2016).

North Atlantic Treaty Organization. 1990. „Declaration on a Transformed North Atlantic Alliance“. *North Atlantic Treaty Organization*, 12.7.2010. Dostupné z: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23693.htm>. (18.3.2016).

Official Journal of the European Union. 1992. „Petersberg Declaration“. *EUR-Lex*, 9.5.2008 (online). Dostupné z: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12008M042>> (28.11.2015).

„Treaty on the Final Settlement with Respect to Germany“. *US Department of State*, 1991 (online; Pdf). Dostupné z: <https://chnm.gmu.edu/1989/archive/files/germany-final-settlement_e0189c0884.pdf> (30.10.2015).

Weizsäcker-Kommission. 2000. „Gemeinsame Sicherheit und Zukunft der Bundeswehr“. *Weizsäcker-Kommission*, 2010 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://bendler-blog.de/wp-content/uploads/2010/03/bericht-weizsaecker-kommission.pdf>> (23.1.2016).

Literatura

„20 years ago: London Declaration marks birth of new NATO” *North Atlantic Treaty Organization*, 2.7.2010 (online). Dostupné z:

<http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_64790.htm?selectedLocale=en>
(18.3.2016).

„About CSDP - The Petersberg Tasks“ *European External Action Service* (online).

Dostupné z: <http://eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/petersberg/index_en.htm>
(29.11.2015).

„Aktuelle Einsätze der Bundeswehr“ *Bundeswehr*, 1.4.2016 (online). Dostupné z:

<http://www.einsatz.bundeswehr.de/portal/a/einsatzbw/!ut/p/c4/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP3I5EyrpHK9pPKU1PjUzLzixJIqIDcxu6Q0NScHKpRaUpWqX5DtqAgASPkSIg!!/>> (20.4.2016).

ANDĚL, Petr. 2012. *Rozšíření NATO ke globálnímu vládnutí. Americký pohled na vstup České republiky, Polska a Maďarska do aliance*. Praha: Karolinum.

ASMUS, Ronald D. 1992. „Germany after the Gulf War.” *A Rand Note*. Dostupné z:

<<https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/notes/2009/N3391.pdf>> (30.3.2016).

BAMBERGER-SCHREYER, Holger. „German Police Project Team Afghanistan (GPPT)” *Polizei Nordrhein-Westfalen* (online). Dostupné z:

<http://www.polizei.nrw.de/auslandseinsaetze/artikel__2392.html> (8.4.2016).

BAUERKÄMPER, Arnd. 2014. „The Twisted Road to Democracy as a Quest for Security: Germany in the Twentieth Century Arnd Bauerkämper.” *German History* 32

(3), 431–455. Dostupné z: <<https://www.ebsco.com>> (5.11.2015).

BAUMANN, Rainer, Gunther, Hellmann. 2001. „Germany and the Use of Military Force: ‘Total War’, ‘The Culture of Restraint’, and the Quest for Normality.” *German Politics*, 10 (1). Dostupné z: <<http://www.fb03.uni-frankfurt.de/44941889/rb-gh-german-politics.pdf>> (29.3.2016).

BENEŠ, Vít. 2010. „Teorie rolí. Konceptuální rámec pro konstruktivistickou analýzu zahraniční politiky.” *Mezinárodní vztahy* 4, 72-87. Dostupné z:

<<https://mv.iir.cz/public/benes/2010%20Bene%C5%A1%20-%20Teorie%20rol%C3%AD-%20Konceptu%C3%A1ln%C3%AD%20r%C3%A1mec%20pro%20konstruktivistickou%20a>> (4.3.2016).

BOZO, Frédéric. 2007. „Mitterrand's France, the End of the Cold War, and German Unification: A Reappraisal.” *Cold War History* 7(4), 455-478. Dostupné z:

<<https://www.ebsco.com>> (28.10.2015).

- BREUER, Fabian. 2006. „Between Ambitions and Financial Constraints: The Reform of the German Armed Forces.“ *German Politics* 15(2), 206-220. Dostupné z: <<https://www.ebsco.com>> (18.11.2015).
- BRIDGE, Adrian Bridge. 1992. „The Bosnia Crisis: Germany rules out Balkans war role” *The Independent*, 8.8. 1992 (online). Dostupné z: <<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/the-bosnia-crisis-germany-rules-out-balkans-war-role-1539117.html>> (2.4.2016).
- BURG, Steven L., Paul, Shoup. 1999. *The War in Bosnia-Herzegovina*. New York: M. E. Sharpe.
- BUSCH, Andreas. 2000. „The Grundgesetz after 50 Years: Analysing Changes in the German Constitution.“ *German Politics* 9 (1), 41-60. Dostupné z: <<https://www.ebsco.com>> (31.1.2016).
- BÜCHNER, Gerold. 2001. „BUNDESWEHR - Für die Reform werden 59 Standorte geschlossen. Der Verteidigungsminister nennt die Liste sozial ausgewogen. Doch die Gemeinden fürchten die wirtschaftlichen Folgen. Sparkonzept für eine neue Bundeswehr“ *Berliner Zeitung*, 30.1.2001 (online). Dostupné z: <<http://www.berliner-zeitung.de/bundeswehr---fuer-die-reform-werden-59-standorte-geschlossen--der-verteidigungsminister-nennt-die-liste-sozial-ausgewogen--doch-die-gemeinden-fuerchten-die-wirtschaftlichen-folgen--sparkonzept-fuer-eine-neue-bundeswehr-15993790>> (20.2.2016).
- DALGAARD-NIELSEN, Anja. 2006. *Germany, pacifism and peace enforcement*. Manchester: Manchester University Press.
- DRULÁK, Petr. 2008. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál.
- DUNA, Valentina-Tania, Dacian, Duna, Adrian L., Ivan. 2015. „Approaching Al Qaeda terrorism and the war on terror: a just war perspective.” *International Journal on Humanistic Ideology* 6 (2), 153-178. Dostupné z: <<https://www.ebsco.com>> (8.4.2016).
- „EUFOR ALTHEA Bosnia and Herzegovina” *Federal Foreign Office*, 18.4.2012 (online). Dostupné z: <<http://www.auswaertiges-amt.de/EN/Europa/Aussenpolitik/GSVP/Missionen/EUFOR-Althea-BiH.html?nn=354764>> (2.4.2016).
- „EUPOL Afghanistan” *Auswärtiges Amt*, 3.2.2016 (online). Dostupné z: <<http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Europa/Aussenpolitik/GSVP/Missionen/EUPOL-Afghanistan.html?nn=363308>> (8.4.2016).
- „Evropská unie a NATO“ *Euractiv*, 11.3.2014 (online). Dostupné z: <<http://www.euractiv.cz/bezpecnost-a-spravedlnost0/link-dossier/evropsk-unie-a-nato>> (28.11.2015).

- FLANDEROVÁ, Linda. 2013. „Soft power: mít či nemít?.“ *Mezinárodní politika* 9. Dostupné z: <<http://www.iir.cz/article/soft-power-mit-ci-nemit>> (7.2.2016).
- FROWEIN, Jochen. 1992. „The Reunification of Germany.“ *The American Journal of International Law* 86 (1), 152-163. Dostupné z: <<http://endofcoldwarforum.org/sites/default/files/docs/germany/Frowein.pdf>> (17.3.2016).
- GAREIS, Sven Bernhard. 2006. *Deutschlands Außen- und Sicherheitspolitik*. Stuttgart: Opladen.
- GREENWOOD, Christopher. 1992. „New World Order or Old? The Invasion of Kuwait and the Rule of Law.“ *The Modern Law Review* 55 (2), 153-178. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/>> (4.4.2016).
- GROSS, Eva. 2007. „Civilian and military Missions in the Western Balkans.“ Pp. 126-152 in Emerson, Michael, Eva Gross. *Evaluationg the EU's Crisis Missons in the Balkans*. Brussels: Centre for European Policy Studies.
- GRÜNE, Mathias. 2013. „Technologiefrühaufklärung im Verteidigungsbereich.“ Pp. 199-230 in Popp, Reinhold, Axel, Zweck. *Zukunftsforschung im Praxistest*. Wiesbaden: Springer.
- HANDL, Vladimír et al. 2011. *Německo v čele Evropy?: SRN jako civilní mocnost a hegemon eurozóny*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- HELLMANN, Gunther. 1999. „Beyond weltpolitik, self-containment and civilian power: United Germany's normalizing ambitions.“ *IGS Discussion Paper 99/10*, 1-57. Dostupné z: <http://www.fb03.uni-frankfurt.de/44954860/birmingham_pdf_ohne_Tab.pdf?> (30.10.2015).
- HLADKÝ, Ladislav. 2006. „Daytonská mírová smlouva a její uvedení do života.“ *Středoevropské politické studie* 8(2-3). 2006. Dostupné z: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=275>> (27.11.2015).
- HOLSTI, Kalevi J. 1970. „National Role Conception in the Study of Foreign Policy.“ *Interentaional Studies QuarterlyI* 14(3), 233-309. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/>> (20.10.2015).
- HOPPER, John. 2002. „Germany leader says no to Iraq“ *The Guardian*, 6.8.2002 (online). Dostupné z: <<http://www.theguardian.com/world/2002/aug/06/iraq.johnhooper>> (5.4.2016).
- HYDE-PRICE, Adrian. 2000. *Germany and European Order*. Manchester: Manchester University Press.

- „ISAF's mission in Afghanistan (2001-2014)”’ *North Atlantic Treaty Organization*, 1.9.2015 (online). Dostupné z: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69366.htm> (10.4.2016).
- KATSIOLIS, Christos, Marius, Müller-Hennig. 2011. „German defense policy at another crossroads: structural transformation with a European dimension?” *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs* 20 (3), 18–28. Dostupné z: <<https://www.ebsco.com>> (20.1.2016).
- KRAMER, Mark. 2009. „The Myth of a No-NATO-Enlargement Pledge to Russia.”’ *The Washington Quarterly*, 32 (2), 39-61. Dostupné z: <<http://csis.org/files/publication/twq09aprilkramer.pdf>> (20.3.2016).
- KŘÍŽ, Zdeněk. 2007. „Teoretický koncept civilní moci a použití vojenské síly.”’ *Mezinárodní vztahy* 2, 60-76. Dostupné z: <<https://mv.iir.cz/article/view/259>> (30.10.2015).
- KUČERA, Tomáš. 2011. „Transformace německých ozbrojených sil po konci studené války.”’ *Obrana a Strategie* 2, 29-47. Dostupné z: <<https://www.ebsco.com>> (20.1.2016).
- KUNDNANI, Hans. 2012. „The Concept of "Normality" in German Foreign Policy since Unification.”’ *German Politics & Society* 30 (2), 38-58. Dostupné z: <<https://www.ebsco.com>> (28.10.2015).
- LANTIS, Jeffrey. 2002. *Strategic Dilemmas and the Evolution of German Foreign Policy Since Unification*. Westport: Greenwood Publishing Group.
- LAWSON, Fred. 2001. „Rethinking the Iraqi Invasion of Kuwait.”’ *The Review of International Affairs* 1 (1), 1-20. Dostupné z: <<https://www.ebsco.com>> (5.4.2016).
- LINKE, Andrew, Clionadh, Raleigh. 2011. „State and Stateless Violence in Somalia.”’ *African Geographical Review* 30 (1), 47-66. Dostupné z: <<https://www.ebsco.com>> (6.4.2016).
- LIZCOVÁ, Zuzana. 2014. „Nakolik Německo změní kurz své zahraniční politiky?”’ *Česká pozice*, 16.2.2014 (online). Dostupné z: <http://ceskapozice.lidovky.cz/nakolik-nemecko-zmeni-kurz-sve-zahranicni-politiky-fhe-/tema.aspx?c=A140206_230100_pozice_139004> (18.1.2016).
- LONGHURST, Kerry. 2004. *Germany and the Use of Force: The Evolution of German Security Policy 1990-2003*. Manchester University Press: Manchester.
- LOWE, Vaughan A., Colin Warbrick. 1991. „Current Developments. Public International Law.”’ *International and Comparative Law Quarterly* 40 (4), 965-976. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/>> (4.4.2016).

- LUDLOW, Peter. 1991. „The German-German negotiations and the 'Two-Plus-Four' talks.“ Pp. 15-27 in Heisenberg, Wolfgang. *German Unification in European Perspective*. Brassey's: Brusel.
- MANOLACHE, Diana, Ciprian, Chis. 2015. „NATO Bombing in the Former Republic of Yugoslavia.“ *Proceedings of the Scientific Conference AFASES 1*, 61-69. Dostupné z: <<https://www.ebsco.com>> (7.4.2016).
- MARTINSEN, Kaare Dahl.2010. „National interests in German security white books.“ *National Identities* 12 (2), p161-180. Dostupné z: <<https://www.ebsco.com>> (28.10.2015).
- MATOI, Ecaterina. 2014. „Gulf Crisis and War Reparation Process.“ *Strategic Impact* (4), 94-105. Dostupné z: <<http://search.proquest.com/docview/1692921999/fulltextPDF/7928FA73FFC1452APQ/1?accountid=16730>> (5.4.2016).
- MAULL, Hanns W. 1990. „Germany and Japan: The New Civilian Powers.” *Foreign Affairs* 69(5), 91-106. Dostupné z: <http://yq5uk2ps4v.search.serialssolutions.com/?ctx_ver=Z39.88-2004&ctx_enc=info%3Aofi%2Fenc%3AUTF-8&rft_id=info:sid/summon.serialssolutions.com&rft_val_fmt=info:ofi/fmt:kev:mtx:journal&rft.genre=article&rft.atitle=Germany+and+Japan%3A+The+New+Civilian+Powers&rft.jtitle=Foreign+Affairs&rft.au=Hanns+W.+Maull&rft.date=1990-12-01&rft.issn=0015-7120&rft.eissn=2327-7793&rft.externalDBID=6T¶mdict=dede> (28.10.2015).
- MAULL, Hanns W. 1999. „Germany and the Use of Force: Still a Civilian Power?.” *Trier Arbeitspapiere zur Internationalen Politik* 2, 1-35. Dostupné z: <<http://www.deutsche-aussenpolitik.de/resources/tazip/tazip2.pdf>> (28.10.2015).
- MEIERS, Franz-Josef. 2002. „A Change of Course? German Foreign and Security Policy After Unification.“ *German Politics* 11 (3),195-216. Dostupné z: <<https://www.ebsco.com>> (30.10.2015).
- MILLER, Russell A. 2014. „Germany vs. Europe: The Principle of Democracy in German Constitutional Law and the Troubled Future of European Integration.“ *Virginia Journal of International Law* 54 (3), 579-614. Dostupné z: <<https://www.ebsco.com>> (10.1.2016).
- MORAVCOVÁ, Dagmar. 2000. „Německá politika v kontextu mezinárodně politických změn po konci studené války.” Pp. 7-62 in Moravcová Dagmar, Běla, Plechanová, Jan Kreidl. *Evropská politika sjednoceného Německa 1990-1999*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku.

NEČAS, Petr. 2004. „Posuny v politicko-bezpečnostní a strategické situaci ČR.“ *Revue Politika*, 20.4.2004. Dostupné z: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/662/posuny-v-politicko-bezpecnostni-a-strategicke-situaci-cr.>> (29.11.2015).

NIZICH, Ivana. 1992. *War Crimes in Bosnia and Hercegovina*. New York: Human Rights Watch.

NOETZEL, Timo, Benjamin, Scheer. 2008. „All the way? The evolution of German military power.“ *International Affairs* 84(2), 211-221. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/>> (20.10.2015).

PRÁŠIL, Jan et. al. 2011. *Zahraniční politika Německa na začátku 21. století*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky.

RISING, David. 2010. „Germany undertakes major military restructuring“ *The Huffington Post*, 26.10.2010 (online). Dostupné z: <<http://www.huffingtonpost.com/huff-wires/20101026/eu-germany-military-reform/>> (5.3.2016).

RITTER, Gerhard. „The Politics of German Unification. Social, Economic, Financial, Constitutional and International Issues.“ Pp. 167-288 in Schmidt Manfred, Gerhard, Ritter. *The Rise and Fall of a Socialist Welfare State*. Heidelberg: Springer.

RUSCHMANN, Paul. 2005. *The War on Terror*. New York: Chelsea House Publishers.

SALMON, Patrik, Keith Hamilton, Stephen Twigge. 2010. *German Unification 1989-1990: Document on British Policy Overseas, Series III, Volume VII*. New York: Routledge.

„Scharping: Mehr Zeitsoldaten in Bundeswehr“ *Spiegel*, 30.4.2000 (online). Dostupné z: <<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/scharping-mehr-zeitsoldaten-in-bundeswehr-a-74627.html>> (4.3.2016).

SCHRÖER, Arne. 2014. „Lessons Learned? German Security Policy and the War in Afghanistan.“ *German Politics* 23 (1/2),78-102. Dostupné z: <<https://www.ebsco.com>> (30.12.2015).

SCHWEERS, Philipp. 2008. „Still a ‘Civilian Power’?“ *Dias-Analyse* 27, 1-43. Dostupné z: <http://www.dias-online.org/fileadmin/templates/downloads/DIAS_Analysen/Analyse27.pdf> (30.10.2015).

SNYDER, Elizabeth S. 2011. „Possibilities for Peace: Germany’s Transformation of a Culture of War.“ *Journal of Sociology & Social Welfare* 38 (2),p181-198. Dostupné z: <<https://www.ebsco.com>> (30.10.2015).

- „Somalia –UNOSOM I. Background” *United Nations* (online). Dostupné z: <<http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom1backgr2.html>> (30.3.2016).
- „Somalia - UNOSOM II (United Nations Operation in Somalia)“ *Bundeswehr*, 2015 (online). Dostupné z: <http://www.einsatz.bundeswehr.de/portal/a/einsatzbw/!ut/p/c4/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP3I5EyrpHK9pPKU1PjUzLzixJIqIDcxKT21ODkjJ7-4ODUPKpFaUpWqV5yfm5iTmahfkO2oCAA-Fi4E/> (30.3.2016).
- TEWES, Henning. 1997. „The emergence of a civilian power: Germany and central Europe.” *German Politics* 6(2), 95-116. Dostupné z: <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09644009708404476>> (27.10.2015).
- „The Conflicts” *United Nations Tribunal for the former Yugoslavia a* (online). Dostupné z: <<http://www.icty.org/en/about/what-former-yugoslavia/conflicts>> (2.4.2016).
- „The Tribunal – Establishment” *United Nations Tribunal for the former Yugoslavia b* (online). Dostupné z: <<http://www.icty.org/en/about/tribunal/establishment>> (2.4.2016).
- TURNER, Ralph. 1956. „Role-taking, Role Standpoint, and Reference Group.” *American Journal of Sociology* 61 (4), 316-328. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/>> (30.10.2015).
- UTLEY, Rachel E. 2006. *Major Powers and Peacekeeping. Perspectives, Priorities, Challenges of Military Intervention*. Aldershot: Ashgate.
- VON OPPEN, Karoline. 2013. „Killing Off Multiculturalism: German News Reporting.” *German Life & Letters* 66(2), 199-212. Dostupné z: <<https://www.ebsco.com>> (7.4.2016).
- WEBBER, Mark. 2009. „The Kosovo war: a recapitulation.” *International Affairs* 85 (3), 447–459. Dostupné z: <<https://www.ebsco.com>> (8.4.2016).
- WEBER, Bodo. 2011. „Germany’s shift on Bosnia policy” *Democracy and Security in Southeast Europe* (online; Pdf). Dostupné z: <http://www.democratizationpolicy.org/uimages/pdf/Bodo_Weber-Germanys_shift_on_Bosnia_policy.pdf> (2.4.2016).
- WEILAND, Severin. 2004. „Bundeswehrreform: Struck, der schwarze Peter“ *Spiegel*, 2.11.2004 (online). Dostupné z: <<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/bundeswehrreform-struck-der-schwarze-peter-a-326154.html>> (4.3.2016).
- WEISSWANGE, Jan-Phillipp. 2010. „Die Transformation der Bundeswehr: Ist alles im Fluss?.“ Pp. 429-450 in Lutz, Karl-Heinz, Rink Martin, Marcus von Salisch. *Reform, Reorganisation, Transformation: zum Wandel in deutschen Streitkräften von den*

preussischen Heeresreformen bis zur Transformation der Bundeswehr. München: Oldenbourg.

WISH, Naomi B. 1980. „Foreign Policy Makers and Their National Role Conceptions.” *International Studies Quarterly* 24 (4), 532-554. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/>> (30.10.2015).

WOLFF, Jonas. 2013. „Democracy Promotion and Civilian Power: The Example of Germany’s Value-Oriented Foreign Policy.” *German Politics* 22 (4), 477-493. Dostupné z: <<https://www.ebsco.com>> (30.10.2015).

Seznam použitých zkratk

- AFOR – Humanitární operace NATO v Albánii (NATO's Albanian Force)
- CDU - Křesťanskodemokratická unie (v Německu)
- CSU – Křesťansko-sociální unie Bavorska
- EU – Evropská unie
- EUPOL – Evropská policejní mise v Afghánistánu (European Union Police Mission in Afghanistan)
- GPPT – Tým německého policejního projektu v Afghánistánu (German Police Project Team Afghanistan)
- IFOR – Mírová operace NATO v Bosně a Hercegovině (The Implementation force)
- ISAF – Mezinárodní bezpečnostní podpůrné síly v Afghánistánu (International Security Assistance Force)
- ISIS – Hnutí Islámského státu v Iráku a Sýrii
- ISIL – Hnutí Islámského státu v Iráku a Levantě
- KFOR – Mírová operace NATO v Kosovu (Kosovo Force)
- NATO – Severoatlantická aliance
- NTM-A – Výcviková mise NATO v Afghánistánu (NATO Training Mission - Afghanistan)
- OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
- OPEC – Organizace zemí vyvážejících ropu
- OSN – Organizace spojených národů
- SNM – Somálské národní hnutí
- SFOR – Mezinárodní mírová mise NATO v Bosně a Hercegovině (Stabilisation Force)
- SPD – Sociálnědemokratická strana Německa
- SRN – Spolková republika Německo

UNAMA – Asistenční mise OSN v Afghánistánu (United Nations Assistance Mission in Afghanistan)

UNITAF – Mezinárodní mírové síly OSN v Somálsku (Unified Task Force)

UNMIK – Mise OSN v Kosovu (United Nations Mission in Kosovo)

USA – Spojené státy americké

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá německou zahraniční a bezpečnostní politikou po roce 1990. Výzkum je zaměřen na vývoj a proměny v této politice skrze analýzu zapojení země do mezinárodních vojenských operací a jejím dopadům na zahraničně-politickou kulturu země jako civilní mocnosti. Teoreticko-konceptuální základna vychází z koncepce národních rolí Kalevi J. Holstiho. Pozornost je také věnována právnímu ukotvení současné obranné politiky, jejímu směřování a výzvám, kterým německá bezpečnostní a obranná politika v současné době čelí. Základní tezí práce je, že konec studené války a znovusjednocení Německa neměly vliv na jeho zahraničně politickou kulturu civilní mocnosti.

Klíčová slova: Německo, civilní mocnost, německá zahraniční a bezpečnostní politika, Bundeswehr, Bílá kniha, Směrnice pro obrannou politiku

Abstract

The master thesis focuses on the German foreign and security policy after year 1990. The research addresses the developments and changes in this policy by analyzing the engagement of the German defence forces within international military operations as well as the impacts on the German foreign identity as civilian power. As theoretical-conceptual base the thesis uses the national role conception of Kalevi J. Holsti. The thesis is also concerned with the present legal instruments of the German Foreign Policy, its direction and the challenges the country is now facing. The basic thesis is that the end of Cold War and the reunification of country didn't have any impact on the German foreign identity as civilian power.

Keywords: Germany, civilian power, German foreign and security policy, Bundeswehr, White Paper, Defence Policy Guidelines